

FOGYATÉKKÁ AKKOR VÁLIK HA.....

GBA325

2014. október 20.

Tartalom

BEVEZETÉS	3
1. MIT JELENT FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ EMBERNEK LENNI?	5
1.1. MI A FOGYATÉKOSSÁG? – FOGYATÉKOSSÁG DEFINÍCIÓI	5
1.1.1. FOGYATÉKOSSÁGGAL KAPCSOLATOS ELNEVEZÉSEK	9
2. ELFOGADÁS A CSALÁDBAN ÉS A TÁRSADALOMBAN	12
2.1. FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ GYERMEK A CSALÁDBAN	12
2.2. A TÁRSADALOM ELFOGADÓ, AVAGY KIREKESZTŐ HATÁSAI	13
2.2.1. AKADÁLY AZ „AKADÁLYTALANSÁGBAN”: fizikai, mentális akadályok	14
2.2.2. AKADÁLYMENTESÍTÉS, A „JÓSZÁNDÉK” ÉS AZON TÚL!	16
3. OKTATÁS AZ INTEGRÁCIÓ EGYIK „TARTÓPILLÉRE”	20
3.1. A FOGYATÉKOSSÁGI TIPUSNAK MEGFELELŐ OKTATÁST	21
3.2. FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ HALLGATÓK A FELSŐOKTATÁSBAN	23
3.3. ERASMUS PROGRAM A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ HALLGATÓKNAK	25
4. MUNKA VÁLLALÁS AZ INTEGRÁCIÓ EGYIK CSATORNÁJA	27
4.1. FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ EMBEREK ÉS A MUNKA VILÁGA	28
4.1.1. A FOGLALKOZTATÁSBA VALÓ BELÉPÉS ESÉLYE	32
4.1.2. TÁVMUNKA, MINT LEHETŐSÉG	34
4.2. AZ INFORMÁCIÓHIÁNYBÓL ÉS A TUDATLANSÁGBÓL FAKADÓ ELŐÍTÉLETEK	34
5. FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA	36
5.1. FOGYATÉKOSÜGY ÉS A MÉDIA MAGYARORSZÁGON	36
5.2. MŰVÉSZET ÉS A SPORT REHABILITÁCIÓS HATÁSA A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ EMBEREKRE	38
6. SORSTÁRSI KÖZÖSSÉG ERŐSÍTÉSE	41
7. ZÁRÓ GONDOLATOK	45
IRODALOMJEGYZÉK	47

BEVEZETÉS

A világon több, mint 7 milliárd ember él. Mindenkinnek van valamilyen fogyatéksága. Van, aki nehezen tud megtanulni idegen nyelveket, van, aki nem tud énekelni. Ezek olyan fogyatékságok, amiket nem lehet észrevenni az embereken, és nem is okoznak nagy nehézségeket a mindennapi életben. Vannak viszont olyanok is, akiknek a fogyatékság nagyon megnehezíti az életét.

Orvosi hibából megvakult emberként bátran állítom, - hiszen látásom elvesztése kapcsán megtapasztalom -, hogy a fogyatéksággal élő emberek számos esetben kerülnek függő helyzetbe a külvilágtól, amely próbára teszi kitartásukat. Önhibájukon kívül gyakran elszigetelődnek a többiektől, nem tudnak úgy tanulni, dolgozni, sportolni, szórakozni, mint bárki más, ezért egyedül maradnak.

Dolgozatom összeállításához megkísértem a mindennapi élet fontosabb területeire (előtérbe helyezve az oktatást, és a munkaerő-piacon való részvételt) „behatolni”, hogy személyesen rálássak arra, hogy Magyarországon miként van lehetősége a fogyatéksággal élő embernek hozzájutni, bejutni a társadalom gazdasági, oktatási intézményeibe, miként van biztosítva az önálló életvitelhez, szolgáltatásokhoz a hozzáférése és, hogy akarattal, nekifeszüléssel megteremthető-e az anyagi függetlensége.

Ennek áttekintéséhez magyar nyelvű szakirodalmak (szakkönyvek, tudományos folyóiratok, egyéb internetes és nyomtatott források) felhasználása mellett saját interjúkból vett információkra is támaszkodtam.

Vallom, s e tanulmányban is bizonyítani szeretném, hogy nem ügyetlenebbek Ők az ép embertársaiknál, csak bizonyos helyzetekben kiszolgáltatottabbak.

Hiszem, hogy egy érzékszerv, egy testrész károsodása önmagában még nem taszítja fogyatékos kategóriába az adott lelket. Fogyatékká akkor válik, ha a környezet, a társadalom úgy viszonyul a sérült emberhez, hogy az kirekesztődik, kiszorul a perifériára.

Hangsúlyozom: nem elegendő a "többség" elfogadó vagy elutasító voltáról beszélni. A társadalmi integrációnak is - mint emberek között kialakuló bármely kapcsolatnak - két oldala van. Nemcsak a többségnek kell alkalmazkodnia a kisebbséghez, hanem a "keveseknek" is nyitniuk kell a "sokaság" felé.

Tudott, hogy a szocializáció elsődleges ágense a család, tehát az a közeg, amelyben a gyermek elsajátítja azokat a normákat, viselkedési formákat, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy majd önállóan boldoguljon az életben.

A szeretetnek, mely mindnyájunk alapvető szükséglete, szintén ez az elsődleges forrása. A fogyatékossgal élő gyermekeknek még nagyobb szükségük van/lenne a biztos családi háttérre ahhoz, hogy kiegyensúlyozott, képességeiknek legjavát adni tudó felnőttekké válhassanak.

Törekedni kell arra, hogy a tárgyi és emberi segítségnyújtás mértékében érvényesüljön az aranyközépút. Mindezek megteremtése hosszú lejárátú ügy, de hiszem, hogy a jóakarat, a segítőkészség előbb-utóbb megtermi gyümölcsét és sem szakadék, sem távolság nem rak bilincset a „kisebbség”, és a „többség” közeledésére.

1.MIT JELENT FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ EMBERNEK LENNI?

Fogyatékoság. Megítélésem és tapasztalatom szerint az az ember tudja megközelítőleg átérezni, hogy milyen élethelyzetekkel és hátrányokkal jár fogyatékosággal élni, aki valamilyen formában érintett ebben. Hozzá tartozó, avagy saját bőrén tapasztalja meg az azzal járó „személyre szabott” feladatokat.

A látáshiányom okozta korlátokkal olykor nekem sem könnyű meggyőzni lelkemet, hogy igenis menni fog, igenis a személyemre szabott feladatokat színvonalon teljesíteni tudom. Nem megrémülök, nem húzódok félre, ha nehézséggel találkozom, tetteimmel harcolok a társadalmi előítéletek ellen, az elfogadásért.

Tudom, hogy az élet egyetlen területén sem sérülhetnének a jogaink, hiszen jogunk az lenne az akadálymentes közlekedéshez, a kommunikációhoz, az egészségügyi- oktatási szolgáltatásokhoz, a munkához, és az egyenlő bánásmódhoz, ám oly nagy a lemaradás, hogy annak „bepótolásához” valamennyien kellünk (kellenénk!).

Segítő mozgatóerők ugyan a különböző civilszervezetek, alapítványok, de a jó szándékú segítők is hiába valóak akkor, amikor a fogyatékoság definíciójának pontos meghatározásában sincs egységes gondolkodás, elfogadás. Sajnos még ma is gyakran az a szemlélet, hogy inkább „tegyük” a sérülteket egy akadálytalanított miliőbe, csak a többségtől elzártan, vagy legalábbis távol.

1.1.MI A FOGYATÉKOSSÁG? – FOGYATÉKOSSÁG DEFINÍCIÓI

Gyakran kerülök olyan helyzetbe, amikor látássérültként én hajtok végre „gyógyító lelki operációt”, például, ha környezetem valamely tagjától túlaradó bocsánat kérések záporoznak, mert megkérdezte: láttad-e ezt a kiállítást, nézted-e a híradót, stb. Igen! – én is láttam, hiszen én is nézek, figyelek, bennem is van életöröm, érdeklődés a világ szépségei iránt, én is megnézek minden teremtettséget, érteni, élvezni vágyom én is a legapróbb részlettől, a monumentális magasságon át minden mélységet, ragyogást, én is vágyom emelkedni, kiteljesedni, nem pedig csak elvegetálni, kirekesztődni. Megítélésem szerint a fogyatékoság nem elvesz, nem tesz alacsonyrendűvé, nem akadályozhat előrejutásomban, csak tudni kell mindig „jóban lenni” a külvilággal, és a külvilág is emelje fel „sorompóit” a fogyatékosággal élő személyek előtt!

1. Fogyatékoság fogalom meghatározásában két megközelítés

<i>FOGYATÉKOSSÁG FOGALOM MEGHATÁROZÁSÁBAN KÉT MEGKÖZELÍTÉS:</i>	
<i>ORVOSI</i>	<i>SZOCIÁLIS</i>
- az egyénből indul ki (elterjedtebb) - valamely testi vagy mentális képesség károsodása, - amellyel mások egy elfogadott norma szerinti mértékben rendelkeznek	- társadalmi közösségből indul ki - képesség károsodása önmagában nem számít károsodásnak, - akkor válik azzá, ha a társadalomban ez hátrányt jelent

(Kisari, 2011.)

A fogyatékoság viszonylagos, függ az egyén fizikai, társadalmi és kulturális környezetétől, az ebből fakadó testi állapot csak akkor okoz fogyatékoságot, ha az érintett ember környezete olyasmint követel tőle, amit ő nem tud teljesíteni, illetve akkor, ha a környezet a feladat elvégzéséhez nem ad segítséget. Befolyásolja a fogyatékoság mértékét az, hogy a társadalom képes-e megvédeni polgárait a sérülést okozó (bűn)tényektől. (Wendell, 2010.)

Az ENSZ közgyűlése 1993. december 20-án fogadta el azt a (48/96 számú) határozatot, amely leírja a fogyatékosággal élő személyek esélyegyenlőségének alapkövetelményeit, a „fogyatékoság” fogalmát is definiálja. „A világ tetszőleges országának bármely népességcsoportjában előforduló, különböző funkcionális korlátozottsággal élő személy. A fogyatékoság okozója lehet fizikai, értelmi vagy érzékszervi károsodás, megromlott egészségi állapot vagy lelki betegség.” (Berszán, 2008.)

A „fogyatékkal élő” kifejezést sokan és sokféle kontextusban használják. A MEOSZ 2003-ban kiadott egy közleményt, kérte e kifejezés használatának kerülését, helyette a „fogyatékosággal élő személy” elnevezést javasolja. A Magyar Országgyűlés 2013-ban módosította az 1998. évi XXVI. törvényt (Fogyatékosügyi Törvény, a továbbiakban Fot), melynek 4. § a) pontja helyébe új rendelkezést léptettek. Ennek értelmében fogyatékosággal élő személynek minősül az, aki olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi,

pszichoszociális károsodással (vagy ezek bármelyik halmozódásával) él, amely gátolja őt a többi emberrel egyenlő társadalmi részvételben. Ez a károsodás – a törvényben foglaltak szerint – lehet tartós vagy végleges. (Közhasznú Nonprofit Kft., 2013.)

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 1983-as meghatározásában megkülönbözteti a károsodást, a fogyatékossgot valamint a hátrányos helyzetet. E tekintetben

károsodásnak nevezünk minden pszichológiai, fiziológiai, anatómiai strukturális vagy funkcionális veszteséget vagy abnormalitást. A **fogyatékossg** a széles körben normális emberi tevékenységnek tartott cselekvésekben való korlátozottságot jelenti. A **hátrányos helyzet** egy-egy személy fogyatékossgából/károsodásából következő hátránya, amely megakadályozza, hogy betöltse nemnek, a kornak, a társadalmi és a kulturális tényezőknek megfelelő szerepeit. Tehát akkor áll elő, amikor a társadalom által épített korlátok megakadályozzák a fogyatékossgal élő személyt abban, hogy hozzáférhessen azokhoz a releváns forrásokhoz, lehetőségekhez, amelyek a társadalom többségi (nem fogyatékossgal élő) tagjai számára eleve adottak. (Wendell, 2010.)

A fogyatékossgal élő személy definiálása nem egységes mindenütt a világon. Nemzetközi szinten leginkább a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) meghatározása a legelfogadottabb: *„az a személy, akinek állásszerzési, állásban maradási és előmeneteli kilátásai lényegesen romlottak, testi vagy értelmi képességeinek hivatalosan megállapított megváltozása miatt.”* A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. Törvény 4.§ a) pontja az érzékszervi (látás-hallás-mozgásszervi) funkcióikban korlátozott személyeket sorolja a fogyatékossgal élő személyek sorába, és akik kommunikációjukban oly mértékben korlátozottak, hogy az gátolja őket a társadalmi életben való aktív részvételben. Fogyatékossgnak akkor tekinthető az állapotváltozás, ha meghalad egy minimálisnak tekintett (előírt) időtartamot. *Hazánkban a Központi Statisztikai Hivatal meghatározása áll legközelebb az ILO által leírtakhoz: fogyatékossgal élő az a személy, akit a nemzeti definíció annak tekint. Azaz, akinek fogyatékossga fizikai vagy szellemi károsodásból adódik, s ez részben vagy egészben képtelenné teszi a gazdasági tevékenységekre vagy a normál életvitelre. (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)*

Az ENSZ népszámlálási ajánlása szerint az adatok felvétele során azt kell fogyatékossgal élő személynek tekinteni, aki egy tartósan fennálló fizikai, szellemi vagy egyéb egészségügyi probléma miatt képtelen egy bizonyos mennyiségű vagy egy bizonyos fajta cselekvés elvégzésére. Fogyatékossgnak a hat hónapnál hosszabb ideig fennálló, maradandó károsodás minősül. (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)

Megfontolások a fogyatékoság definíciójának kérdésében: A „fogyatékoság” definiálására nagyon sok kísérlet történt az elmúlt évtizedben, ez idáig még nem alakult ki egy mindenki által elfogadott meghatározás a nemzetközi szabályozásban. Oka részben az lehet, hogy az érintettek nem alkotnak homogén társadalmi csoportot, eltérő készségekkel, képességekkel rendelkeznek, a társadalmi integráció más-más fókán tartanak. Másfelől megközelítve: az egyes országokban más-más terminológiát használnak e csoport körülhatárolására, ugyanakkor a velük kapcsolatos adatok sokhelyütt hiányosak vagy egymással össze nem hasonlíthatóak. Sok esetben még egy országon belül is több, (pl: szociális, jogi szolgáltatások, jogosultságok stb.) meghatározás létezik egymás mellett.

Nemzetközi definíciók: A WHO által 1980-ban elfogadott fogyatékoságok nemzetközi osztályozása a betegségek vagy szervi rendellenességek dimenziói alapján kategorizál. A fogyatékoság itt bármely okból bekövetkező, pszichológiai, fiziológiai vagy anatómiai rendszer hiányosságait jelenti, melyek főként szervi szinten jelentkeznek, és abban mutatkoznak meg, hogy az érintett személy nem képes egyes tevékenységek elvégzésére, legalábbis nem oly módon, mint az „átlag”. A fogyatékoság lehet időszakos vagy állandó, visszafordítható vagy vissza nem fordítható, progresszív vagy regresszív. „A hátrány kifejezése tehát a károsodás vagy fogyatékoság szocializációjára utal. A fogyatékoság kulcsdimenziói az orientáció, a fizikai függetlenség, a mobilitás, foglalkoztatás, társadalmi integráció, és gazdasági önkiteljesedés. A károsodottak csoportját a fogyatékoság fenyegeti, a fogyatékos emberek fogalma pedig magába foglalja a hátránnyal élőket is.”

A fogyatékoság orvosi modelljére példa lehet az ILO 1983. júniusában Genfben kiadott 159. számú Háromoldalú Egyezménye, amely a munka világa felől közelíti meg a kérdést. A fogyatékoságot a megváltozott munkaképességgel teszi egyenlővé, azaz az orvosok által meghatározott munkaképesség-csökkenéssel.

Az emberi jogi megközelítés: a társadalom minden állampolgárának egyenlő jogokat kell biztosítani, akik mégsem egyenlő eséllyel rendelkeznek ahhoz, hogy megfelelő legyen életminőségük, a többségi társadalom feladata az egyenlő feltételek megteremtése.

Definíciók az Európai Unióban: a nemzetközi szervezetek (ENSZ, WHO) alapelvei az irányadók, a demokratikus állami berendezkedés és az emberi jogok tárgykörében értelmezik a fogyatékoságot. Az irányelvek, a tudástranszferen alapuló információáramlás azt jelzik, hogy a társadalmi integrációval közösségi szinten kell foglalkozni, a tagállamoknak a már meglevő alapelveket politikai intézkedésekké kell transzformálniuk. A fogyatékosággal élő

ember is ember épp úgy, mint az „ép társadalom” tagjai. A meghatározások létrehozásánál a fő szempontot szem előtt kell tartani! (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)

Vitatott kérdés, hogy valaki fogyatékossgal élőknek határozza-e meg magát. Például élénk vita alakult ki a siket emberek között arról, hogy a fogyatékossgal élők közé tartoznak-e vagy sem, sokuk nem tartja magát annak. Mivel a siket embereknek van saját jelnyelvük, világos, hogy nem minden szempontból fogyatékossgal élők. Ahogy ROGER J. CARVER mondja: amikor valaki bekerül a siket emberek világába, akkor a fogyatékossgal kikerül az életéből. A halló ember, aki nem ismeri a siket közösség nyelvét és szokásait, azonnal hátrányos helyzetbe kerül, legalábbis ebben a kontextusban, hiszen nem képes részt venni a kommunikációban. Orvosi és rehabilitációs szempontból egy siket gyerek fogyatékossgal élő, ezért mindent megtesznek, hogy „normalizálják”, hogy beilleszkedjen a hallók közösségébe. Egy másik szempontból nézve azért van hátrányos helyzetben, mert azok nem ismerik a jelnyelvet. A siket személy a jelnyelvet használók közösségében már normális tag, feltéve, hogy korának megfelelően tud jelezni. (Wendell, 2010.)

Jogi szabályozás Magyarországon: Nem régen fogadta el a Parlament a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 98-évi XXVI. törvény módosítását. Lényege a fogyatékos személy definíciójának az ENSZ egyezményhez való igazítása. A magyar jogi szabályozás a fogyatékos személy definícióját eddig a különböző képességek hiányához kötötte, (látási-hallási, mozgásszervi, autista, értelmi), illetve akinek többféle fogyatékossga van, azt halmozottan fogyatékosnak tekintette.

Az ENSZ egyezmény a társadalmi szerepvállalás, a társadalmi részvétel korlátozottságára helyezi a hangsúlyt a fogyatékossgal definíciója során, nekünk is ezt kellett átvenni, miután ratifikáltuk az egyezményt. Más fogyatékossgai csoportok is bekerültek pl. pszicho-szociális fogyatékosok, beszéd fogyatékosok, siketvakok, akiket korábban nem tekintett a hazai jogi szabályozás fogyatékosnak. (Dr. Szőke, 2013.)

1.1.1.FOGYATÉKOSSÁGGAL KAPCSOLATOS ELNEVEZÉSEK

Érthetően fogalmazni is tanulni kell! Sokszor jó szándékunk ellenére is használunk olyan kifejezéseket, amelyek árulkodnak előítéleteinkről, ellen - vagy rokonszenvünkről. Illendő tudni, hogy a fogyatékossgal nem betegség, hanem állapot! - fontos, hogy milyen szavakat használunk, amikor fogyatékossgal élőkről beszélünk. A legösszerűbb megoldás azon szavak és kifejezések alkalmazása, amelyeket az adott közösség (joggal) elvár tőlünk és környezetétől. A vakok világtól megfosztottként értelmezik a világtalan szót, a siketek elvetik

a süket, a néma, a jelbeszéd, a mutogat, mutogatás szavakat. A süket szónak az érintettek számára negatív konnotációja (felhangja, hangzása) van, sértő, mint, a béna (mozgássérült), buzi,..... A különböző típushoz tartozó fogyatékosok Magyarországon nem tekintik sorstársnak egymást, s ez a szóhasználatukban is megjelenik.

2. Javasolt, érthető fogalmazást segítő kifejezések

Használható kifejezés	Kerülendő, esetenként sértő kifejezés
ép, épek - azaz nem fogyatékos emberek pl.: ép ember, épek társadalma	egészséges (ennek oka, hogy a fogyatékoságot az érintettek nem betegségnek tartják, hanem állapotnak)
fogyatékos, fogyatékosággal élő (pl. fogyatékos ember, fogyatékos sportoló, fogyatékos ...)	fogyatékkal élő (kifejezetten kerülendő!)
fogyatékosággal élő	fogyatékkal élő
beszéd fogyatékos, beszédhibás	hallónéma
értelmi fogyatékos, tanulásban akadályozott, értelmileg akadályozott	hülye, elmebeteg, bolond, gyengeelméjű
értelmi fogyatékos, értelmi sérült/akadályozott	szellemi fogyatékos, debil, hülye, idióta
mozgáskorlátozott, mozgássérült	béna, nyomorék, rokkant
halmozottan sérült, halmozottan fogyatékos	béna, nyomorék, hülye, elmebeteg, bolond, gyengeelméjű
szervátültetett, transzplantált	beteg
megváltozott munkaképességű személy	béna, nyomorék, rokkant, csökkent munkaképességű

kerekesszékes	tolószékes
kerekesszék	tolószék, tolókocsi, rokkantkocsi,
kerekesszékekkel közlekedő	tolókocsihoz kötött
paralimpia	paraolimpia
siket, nagyothalló, hallássérült	süket, süketnéma
jelnyelv, siketek jelnyelve	mutogatás, süketnéma nyelv, jelbeszéd
jelnyelvi tolmács	süketnéma tolmács
jelel és)	mutogat(ás)
hallókészülék	nagyothalló készülék
halló - azaz nem siket, nem nagyothalló	beszélő
vak, gyengénlátó, látássérült	világtalan
látó - azaz nem vak, nem látássérült	-
braille-írás (vagyis pontírás)	vakírás
síkírás (pontírás ellentettje)	-
fogyatékos emberek szervezetei	fogyatékos szervezetek
segítséggel élő (használata ma még vitatott, nincs egységes álláspont)	-

(Sérültek.hu, 2013.)

A kifejezéseket mindig jelzős szerkezetben célszerű használni, tehát fogyatékos - vak - siket - mozgássérült - sérült ember, fogyatékos - vak - siket - mozgássérült - sérült sportoló stb.

2. ELFOGADÁS A CSALÁDBAN ÉS A TÁRSADALOMBAN

Önmaga elfogadtatásáért minden embernek tennie kell. Látássérültként naponta megtapasztalom, hogy ez egy fogyatékossgal élő személy esetében még több erőfeszítést, nagyobb kitartást igényel. A sérült embert, ha egy nagyobb közösség részévé válik, könnyebben "megjegyzik" sajátos helyzeténél fogva, tevékenységét az átlagnál nagyobb figyelem övezi. Egy új iskolába, munkahelyre bekerülvén több energiát kell belefektetnie abba, hogy az adott közösség teljes jogú tagjává váljon. Le kell bontania az előítéletek által emelt falakat, megmutatva, hogy fogyatékossga nem teszi őt tehetetlenné, s az ő általa elvégzett munka is ér annyit, mint az őt körülvevőké. Bizonyos helyzetekben persze elkerülhetetlen a segítségkérés, de hiba visszaélni a munka/diáktársak készségességével!

2.1. FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ GYERMEK A CSALÁDBAN

A család a legjobb, a biztos környezet bármely gyermek nevelkedéséhez. Itt, a szocializáció elsődleges közegében tanulja meg a normákat, itt kap az egészséges fejlődéséhez szeretetet, instrukciókat, védő gondoskodást. Vannak gyermekek, akik nem tapasztalhatják meg mindezt, aminek következtében pszichésen sérülnek, nem lesz önbecsülésük, képtelenek lesznek elfogadni állapotukat, nem lesz megoldó képességük, olykor még az igényük is csonkolt lesz. Minden szülő egészséges babát vár, ám amikor megtudja, hogy sérült gyermeke született, avagy baleset következtében maradandó károsodást szenvedett kicsinye,(családtagja), ezt a hírt lehetetlenség fájdalommentesen elviselni. A szülőnek idő kell a feldolgozáshoz, meg kell küzdenie sok új érzéssel, úrrá lesz rajta a tanácstalanság, hiszen nem átlaganyaságot/apaságot kapott, s ez a helyzet a megszokottól eltérő nevelési módszereket igényel. Gyakran az ismerősök, barátok, olykor még a többi családtag hátrányos megkülönböztetésével, idegenkedésével is szembe kell nézni. Van, hogy az ép gyermek is nehezen viseli a megváltozott otthoni körülményeket. Felborul az addig megszokott, rögzült napirend, sokszor lehetetlenné válik a helyes családi élet. A feszült légkörből a fogyatékossgal élő gyermek azt az üzenetet kapja, hogy ő az oka mindennek, egy életen át gyötrődhet amiatt, hogy családjának csalódást hozott.

A kutatások negatív korrelációt tártak fel a gyermek fogyatékossgának súlyossága és az elfogadás mértéke között: minél súlyosabb az akadályozottság, minél inkább nehezíti a kommunikációt (autizmus), annál kisebb a szülőknél az elfogadás mértéke.(Berszán, 2008.)

Bármennyire súlyos is a fogyatékoság mértéke, ha a legközelebbi hozzátartozók attitűdje pozitív, az segíti a krízisen való túljutást. Az egészséges testvérek részéről tanúsított negatív hozzáállás azonban erősen megterheli a családi kapcsolatokat. (Berszán, 2008.)

A nevelés egyik legalapvetőbb kérdése, hogy vajon elvárható-e egy fogyatékosággal élő kisgyerektől, hogy játékait megossza a testvérével, vagy egy tizenévestől, hogy lehetőségeihez mérten ő is kivegye a részét a családi munkamegosztásból? A válasz igen!-, az akadályozott gyermeknek is viselnie kell negatív cselekvéseinek logikus következményeit. Ha nincs határ szabva viselkedésének, ebből arra a következtetésre juthat, hogy ő semmire se jó, hogy állapotából kifolyóan minden helyzetben speciális elbánásra tarthat igényt. Ezzel a szülő önmagát is kellemetlen, megalázó helyzetekbe hozhatja, és gyermekének is megnehezíti az alkalmazkodást a felnőtt világ elvárásaihoz. Igen, hiszen egy fogyatékosággal élő ember személyiségét nem korlátozottsága határozza meg, hanem egyéni, biológiai és pszichológiai vonásai mellett a neveltetése. (Kálmán, Könczei, 2002.)

2.2. A TÁRSADALOM ELFOGADÓ, AVAGY KIREKESZTŐ HATÁSAI

Minden társadalomnak „tükörképe” az, ahogyan a múltjához (az öregekhez), a jelenéhez (például a fogyatékosággal élő emberekhez), és jövőjéhez (a gyermekekhez) viszonyul. Ez minden korban és kultúrában formálódik. A mai, modern társadalmakban kiemelkedő értékek: a fiatalság, az egészség, a függetlenség és a produktivitás. Ezt sugallják, diktálják a tömegmédiák is. A másik, a sematikus, előítéletes gondolkodás felé vivő tényező, hogy a fogyatékoság mélyen összekapcsolódik a transzcendenciával: létét nehéz elfogadni, eredete misztikus, sokak számára megfoghatatlan, előítéletet szül. (Könczei, 2009.)

Magyarországon az előítéletesség erős jelenlétét mutatja, hogy – függetlenül az erre vonatkozó joganyagban foglaltaktól – a fogyatékosággal élő gyermek/felnőtt gondozását, felügyeletét a család nem köteles vállalni. Ugyanez az attitűd, mely a fogyatékosággal élő embert másodrendű állampolgárként kezeli, lehetővé teszi, hogy a szülő ne engedélyezze az olyan műtétek elvégzését, melynek elmulasztása közvetetten veszélyezteti a sérült gyermek életét. Közvetlen életveszély esetén az egészségügy dolgozói a szülő, gondozó, gyám akaratától függetlenül végezhetnek beavatkozást. Magyarországon minden embernek veleszületett joga van az élethez, így a fogyatékosággal élő személyeknek is. Az 1992. évi LXXIX. törvény (magzatvédelmi törvény) lehetővé teszi a terhesség megszakítását a huszadik hétig, ha orvos valószínűsítette a magzat súlyos károsodását vagy egyéb fogyatékoságát.

A születés utáni élettel összeegyeztethetetlen rendellenesség esetén a terhesség bármikor megszakítható. Ennek fényében a magzatvédelmi törvény súlyosan diszkriminatív: különbséget tesz az egészséges és a károsodást szenvedő emberi élethez való jog között. (SINOSZ-MDAC-FESZT, 2010.)

Ezt akár modernkori Taigetosznak is nevezhetném! Hiba lenne ugyanakkor a fentiekből általánosítani, a jelenkori társadalmat „gonosznak” bélyegezni. A történelem minden periódusában voltak – és lesznek is –, akik segítőkészen fordulnak a fogyatékossgal élők felé, de olyanok is, akik kerülik, netán tehernek, életre alkalmatlannak tartják őket.

A történelmünkbe szinte belevésődött az a szörnyűség is, hogy 1930-as évek közepétől a náci Németországban és csatlós államaiban közel egymillió fogyatékossgal élőt gyűjtöttek be és végeztek ki. Először rajtuk próbálták ki a gázkamrás kivégzést. Az ún. „T4” programban siketeket, vakokat, szellemi fogyatékossgal és mozgáskorlátozottsággal élőket – köztük sok-sok kisgyermeket – irtottak ki, igen gyakran az ápolás, kórházi kezelés álcája alatt. A propaganda az érintettek eltartásának óriási költségére hivatkozva indokolta rémséges tettét, kollektív fölöslegesnek kiáltotta ki őket. (Nagy, 2013.)

Olykor napjainkban is „megreped” egy-egy hamisság. Ez történt a közelmúltban is, amikor COLLIN BREWER, egy brit önkormányzati politikus azért kényszerült lemondásra, mert sértő kijelentést tett a fogyatékossgal élő emberekre. 2012-ben egy, az egyenjogú bánásmódról szóló fórumon mondta, hogy a fogyatékos gyerekek gondozása, eltartása túl sok pénzbe kerül, inkább meg kellene váltani őket a szenvedésüktől. Heves bírálatok kereszttüzében sem volt hajlandó visszavonulni a politikai életből, azzal védekezett, hogy csak vitát akart generálni. Hosszú hónapok után beismerte, hogy ez „megbocsáthatatlan elszólás” volt. (Origo, 2013.)

2.2.1. AKADÁLY AZ „AKADÁLYTALANSÁGBAN”: fizikai, mentális akadályok

„Mert nem lehet szabad, sem boldog a megalázott, a kitesztott, a nyomorgó, a kapcsolatokról, az önbecsüléstől megfosztott, mindennapjaiban mások által épített kényszerű korlátok között élő, emberi méltóságában megcsonkított ember.” (Glautier, 2004.)

A XX. század végére az egyes egyének elmagányosodásának érzése jelentősegteljesen megerősödött. Olyan társadalmi nyomás nehezedik ránk, amely emelkedésre ösztönöz bennünket, de mindeközben ez az önérvényesítési kényszer egyre többeknél vált ki védekezést, befelé fordulást. Nem véletlen, hogy oly sokan küzdenek mostanában depresszióval. (Kapitány, 2013.) A gyakori előítélet hatására a sérült embereknek többet kell

elviselniük, mint az épeknek, hiszen az e fajta gondolkodás többnyire a korlátaikat hangsúlyozza, olyan emberekként ábrázolja őket, akik nagyon kevés dolgot képesek önállóan megtenni. Mások naiv, idealisztikus képet alkotnak róluk: mindig barátságosak, sohasem éreznek haragot, elégedetlenséget, nincsenek negatív megnyilvánulásaik. (Glautier, 2004.) Többek között ebből is látszik, hogy mekkora szükség van a fogyatékoság „de-misztifikálására”! Ehhez az út kizárólag a kölcsönös megismerésen, őszinte kommunikáción keresztül vezethet. Például: egy lakóotthon környezetében azok az ép lakók, akik eleinte hevesen tiltakoztak a fogyatékosággal élők odaköltözése ellen, miután megismerték őket, megszokták a számukra kezdetben talán kissé különös beszédmódjukat, megjelenésüket, engedtek elutasító magatartásukból. (Glautier, 2004.)

A fizikai akadálymentesítésre vonatkozó jogszabályok bővítésében fontos szerepe volt a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvénynek (FOT). Ez nemcsak az új, hanem a már meglévő, nem akadálymentesített épületek esetében is kötelező érvényű, határidőhöz kötött követelményeket ír elő. A 2009. évi módosítása szerint az egyenlő esélyű hozzáférés tekintetében az alábbiak vizsgálata volt szükséges:

- a szolgáltatáshoz, az épülethez, az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférés. A rendelkezések elmulasztóival szemben a bírósági per indítása is lehetségessé vált.
- A fogyatékosággal élő személyeknek joga van az épített környezet, a kommunikáció, a közlekedés, a segédeszközök és támogató szolgálatok tekintetében az egyenlő esélyű hozzáféréshez, csakúgy, mint a közszolgáltatások esetében.

A FOT. a cselekvési célterületeket jelöli meg, az intézkedések mibenlétével kapcsolatban nem tartalmaz előírásokat. Szemléleti, és anyagi okokra hivatkozva, a középületek fenntartói a határidőket nem tartották be, ezért 2006-2009. között a MEOSZ nagy médianyilvánosság mellett próbapereket indított, amelyeket meg is nyert. (MEOSZ, 2008.) (Mára ez a lehetőség csak utópia!- ugyanis 2013. április 12-én T/10476. 11§ számon az emberi erőforrások minisztere a Parlamentnek benyújtott 8 oldalas módosítási javaslatát elfogadták, hatályba lépésével a határidőket a jövőben nem az Országgyűlés határozza meg törvényben, hanem részben országgyűlési határozat, részben a kormány határozata formájában jelenik az meg. A határozat valójában nem jogszabály, hanem jogi eszköz, így a határidő be nem tartása a jövőben következmények nélkül marad, még arra sincs lehetőség, hogy az Országházban vita folyhasson róla!- így megszűnt annak a lehetősége, hogy az érdekvédelmi szervezetek a határidők elmulasztásáért pereket indíthassanak!) (Magyar izomdisztófia Társaság, 2013.) 2009-ben az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Hivatala kezdeményezett vizsgálatot, melyben a tömegközlekedés (a fővárosban és vidéken egyaránt), és a vasúti

közlekedés akadálymentesítettségének helyzetét mérte fel. A kapott adatok elszomorítóak, csakúgy, mint az új közlekedési beruházások esetében. Az OBH a közösségi közlekedés teljes körű akadálymentesítésének megvalósulásáig „áthidaló” megoldások életbe léptetését javasolta. A kommunikációs akadálymentesítés igen lassan kezdődött meg hazánkban, és azóta sem tudott a szükséges mértékben kiteljesedni. 2008-ban a SINOSZ törvényjavaslatokat dolgozott ki az új médiatörvényhez. A jogi előírásokat a kormányok rendszeresen megsértik, nem rendelnek kellő anyagi forrásokat, nincs megfelelő koordináció, mely összehangolná a gyakorlati megvalósítást. A MEOSZ mellett a MGVYOSZ is indított pert a bank-automaták látássérültek általi használhatatlansága miatt. A per sikerrel végződött, „csak” az eredmény várat még számos helyen magára! (SINOSZ-MDAC-FESZT, 2010.)

2.2.2. AKADÁLYMENTESÍTÉS, A „JÓSZÁNDÉK” ÉS AZON TÚL!

A környezeti akadálymentességről szólva nem csupán a küszöbmentességre, a széles liftajtókra vagy rámpákra kell gondolnunk. E fogalom sokkal inkább jelenti a szellemi és fizikai hozzáférhetőséget mindannak, ami körülvesz bennünket. Jelenti a munka, a tanulás, a sport, a kultúra, a magánélet, a szabadidő hasznos eltöltése során élvezett függetlenséget, s az információkhoz való akadálytalan hozzáférést.

Az 1997. évi LXXVIII. törvény 31. § 4) bekezdésének c) pontja nem sérülés-specifikusan beszél az akadálymentességről, s az 1998. január 1-e óta hatályos törvény is a „mozgásukban korlátozott személyek” gyűjtőfogalom alá vonja a fogyatékkal élő személyeket, holott pl: egy pályaudvar akadálymentessége értelemszerűen mást jelent egy mozgássérült, egy siket, és mást egy vak embernek. A fogyatékkal élő személyek másoktól való függetlenségét, kiszolgáltatottságát nagymértékben enyhíthetik a segédeszközök, mint például egy lapozógép, látást, hallást, beszédet segítő szerkezet, egy kerekesszék vagy egy fehér bot. Sajnálatos módon, ami könnyen elérhető, s az ára is megfizethető, az esetek nagy többségében nem személyre szabott, s a minősége sem megfelelő. (Kálmán, Könczei, 2002.)

Az ENSZ által kidolgozott jogi szabályozásban az „accessibility” fogalma túlmutat az épületek fogyatékkal élők igényeinek megfelelő ki/átalakításán; az intézmények, fejlesztések és tevékenységek lokális szintű megvalósítását, elérhetővé tételét is magában foglalja. Ennek értelmében a vidéki területek infrastruktúrájának átalakítására külön, kiemelt figyelmet szentel. (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)

A jogalkotók több, a fogyatékossgal élők mozgására, helyváltoztatására vonatkozó alapelvet dolgoztak ki. A rendelkezések célja, hogy segítsék őket a munkához jutásban. A benne foglaltak a munkahelyen belüli helyváltoztatásra tértek ki, ám az oda való eljutásra, és az onnan történő hazatérésre már nem, holott legtöbbször éppen ez az akadálya a munkavállalásuknak. A Bizottság végül a „csökkent mozgásképeségű munkavállalók biztonságos munkába járásának minimális követelményeiről” szóló alapelvvel kívánta kitölteni ezt a joghézagot!(Berszán, 2008.)

Az akadálymentesítésnek "árnyoldalai" is lehetnek. Eerre példát JERGER KRISZTINA művészettörténésztől hallottam a vele készített interjúm során. Az ő nevéhez kapcsolható - sok egyéb, értékes tevékenysége mellett - a Láthatatlan Kiállítás meghonosítása. A Tárlat híre külföldre is eljutott, s egy alkalommal svédországi látássérültek is érkeztek hazánkba. Ekkor mesélték el Krisztinának, hogy egy külön vakok számára kialakított negyedben élnek, ahol minden akadálymentesített. Télen fűtik a járdákat, hogy el ne csússzanak. Sehol egy küszöb, egy járdaszegély, nincs egy lépcsőfok sem, minden falfelületen azonos helyen találják a villanykapcsolót, hogy keresgélniük se kelljen. A svéd vakok, miután a kiállításnak köszönhetően megtapasztalták, hogy milyen akadályokat kell nap mint nap legyőzniük az itteni sorstársaiknak, azt mondták: a magyar nem látóknak sokkal jobb. Bár meg kell küzdeniük azért, hogy átjuthassanak az út egyik oldaláról a másikra, kerülhet eléjük sok váratlan akadály, de ez egyfajta kreativitást igényel. Benne vannak a való életben, feladatokat kell megoldaniuk. Nekik, **akik látók által kialakított**, mesterséges környezetben élnek, sivár az életük. Minden nap ugyanaz történik, ráadásul még ép látású emberekkel se igazán találkoznak. Egy látó szemszögéből nézve megkönnyítették életüket, ám az érintetteket, a látássérülteket nem kérdezték meg, hogy nekik mi a jó! Ez épp úgy kirekesztés, mint a másik véglet, az akadálymentesítés hiánya vagy csekély mivolta. "Meg kell találni az egészséges középutat. Annak sincs értelme, hogy csinálunk öt lépcsőt, azért, hogy gyakoroljon. Meg kell kérdezni a másik felet is. Minden embernek kell egy kis mozgástér, egy kis szabad vegyérték, egy kis perszonális invenció, hogy foglalkoztassa önmagát." (Jerger, 2013.)

Fontos: az adni akaró mérleg nyelve a „helyén” legyen, ne tolódjon el! Nem helyes túl sokat, feleslegesen sokat nyújtani, az épektől elszigetelő, az egészséges problémamegoldástól is megóvó burokbba tenni a fogyatékossgal élőket, de az is helytelen lenne, ha a társadalom teljesen magukra hagyná ezeket az embereket. Ők nem kivételezést, prioritást kérnek, várnak el környezetüktől, pusztán annyit és azt, amivel megtapasztalhatják a szabadság érzését, megteremthetik maguknak, családjuknak a megélhetést, ugyanúgy, mint az ép társaik.

Élvezhetik, hogy képességeikhez igazodva tanulhatnak, munkát vállalhatnak, nem eltartottak, nem „potyautasok”, hanem aktív és termelő tagjai lehetnek kisebb és tágabb közösségüknek. Képzetelemben felállítottam egy fontossági sorrendet:

¶ Minden állampolgár, így a fogyatékossgal élő is legyen egyenlő esélyekkel rendelkező állampolgár, legyen adott a lehetősége ahhoz, hogy képességeit kibontakoztathassa.

¶ Fogyatékos gyermeket/felnőt nevelő/eltartó családok életminőségének segítését fel kell vállalnia az államnak, hiszen tény, hogy a fogyatékos gyermeket nevelő szülőkre jelentősen több feladat hárul,- anyagiakban, lelkiekben egyaránt - mint más szülőkre.

¶ Sürgetően fontos (lenne) a fogyatékos emberek „befogadása”, hogy tanuljunk meg „együtt” élni, nem elszigetelődni az épektől, nem szétszóródva a fogyatékossgal élők csoportjára

¶ Szükségét érzem az integrációt már az óvodában elkezdni, majd folytatni az iskolákban. Ezt követve könnyebben, természetesebben közelebb kerülhetnénk ahhoz, hogy ne egymásra várjunk, hogy majd a másik fél alkalmazkodik mihozzánk.

¶ Tolerancia, tolerancia, tolerancia!- amely hatékonyabban „működne” ha megértené, és elfogadná a többségi társadalom, hogy úgy törekedjünk az „egység”- re, hogy közben elfogadjuk a „másságot”, s az azzal járó specialitásokat.

¶ Célok eléréséhez, az „emberül” helytálláshoz fontos a tolerancia, de mint mindenből és mindenben, itt is törekedni kell a mértékletességre. Ebben is van egy aranyközépút, hiszen nem eredményes, ha mindent tolerálunk, de az sem, ha azonnal elutasítóan viselkedünk. Meg kell húzni a „től-ig” mértéket már gyermekkortól kezdve!

¶ A fogyatékosügy általánosságban véve a kormány napirendjében kell szerepeljen, de még ma is gyakran megfélekeznek róla a szolgáltatások tervezése terén, avagy az érintettek igényének ismerete híján, így használatra, segítségre alkalmatlan fejlesztéseket valósítanak meg. Pl: a közelmúltban átadott négyes metrónál a braille írást „imitáló” tájékoztató felirat, amelyet ujjbeggyel elolvasni lehetetlen, hiszen a pontoknak szánt dudorok egymástól tenyérsnyi távolságra találhatók, avagy az a másfél millió forintért kialakított egyetlen lépcsőfok is hiába való pénzkidobás volt, amelyet a mozgássérültek közlekedésének megsegítésére építettek, hiszen számukra ilyen formában használhatatlan.

¶ Mindez elkerülhető lenne, ha a törvényalkotók közelebb kerülnének a „szokatlan” élethelyzetekhez, és közvetlenül az érintetteket kérdeznék igényeikről.

¶ Okos telefon tb-re? Egy jó minőségű színelismerő készülék (vakoknak) harminc–százezer forintba kerül, ugyanez az alkalmazás okostelefonra kétezer forint. Létezik (házánkban sajnos még nem!) pénzolvasó applikáció, van karakterfelismerő program, ami hallhatóvá teszi a leveleket, egy másik a jegyzetírásban segít. A közlekedésben a navigációs programok javítják

(javítanák, ha lennének) a vakok esélyegyenlőségét. Dolgozni kellene azon, hogy az arra rászorulóknak tb-támogatott segédeszközként jussanak okos telefonhoz, amelyre sok olyan alkalmazás tölthető le, ami a mindennapi életüket megkönnyítené, önállóságukat növelné. Persze kérdés, hogy hogyan lehetne egy ilyen támogatási rendszert ellenőrzés alatt tartani, hiszen okos telefont majdnem mindenki szeretne, míg fehér botot lényegesen kevesebben!!!

¶ Sajnos a tájékoztatás sok esetben az orvosi rendelőben véget ér. Pl: az én esetemben így „bátorította” szüleimet a főorvos: „.....hagyják sorsára a gyereket, nincs mit tenni....” Nem hangzottak el orvos-kórház nevek, ahol még kaphattunk volna segítséget. Gyakran maga a szülő kutakodik s mivel nem ismeri a jog adta lehetőségeket, kedvezményeket, kevés információval rendelkezik, kirekesztődik, nem segít senki a testi- és lelki terhein.

¶ Örvedetes, hogy egyre több fogyatékossggal élő szerez diplomát, ám az iskolák még nincsenek kellően felkészülve. Szintén az én és sorstársaim példája: nincsenek hangoskönyvek a kötelező irodalmakról, értékes megbeszélésem volt a koordinátorral, de a „beígért” infokommunikáció, avagy vezetősáv, stb üres terv maradt.....

¶ Örvedetes, hogy számos közlekedési útvonal felújítása tart, de arra már senki nem gondolt, hogy egyúttal a látássérülteknek is beszereljék a hangos információt adó (beszélő) lámpákat, míg a látók tájékozódhatnak, hogy hány perc múlva és hová-merre érkezik-indul a járat.

¶ Következik ez abból is, hogy sok esetben még nem az arra illetékesek, arra érdemesek tartják „kezükbén”, irányításuk alatt azokat az érdekképviselői szervezeteket, amelyek érdemben tennének, léphetnének. Jelentős változtatásra lenne szükség ezen a területen is!

¶ Megteremteni az arany középutat! Hogy hol az aranyközépút? Attól is függ, hogy kinek-kiknek az aspektusából vizsgáljuk. Ha a társadalom segítsége, toleranciája az aranyközépúton van (volna), akkor annak pozitív hatásai által vissza is kap(na) abból. Mindenki megtapasztalhatná, hogy jobb lesz utána, mint előtte. Kíváncos volna, hogy dolgozó állampolgárokká lehessenek a fogyatékossggal élő emberek is, ezáltal adófizetők ké lennének, nem pedig segélyből élők. Ők is adhatnának, termelhetnének, képessé lehetnének saját sorsuk fonalát építeni, családot alapítani és fenntartani, s átérezhetnék, hogy létezésük fontos, szükség van rájuk, minek következtében nőne önbecsülésük is.

Megítélésem szerint nem túltörekvő vágyak lennének mindezek.

3. OKTATÁS AZ INTEGRÁCIÓ EGYIK „TARTÓPILLÉRE”

„Arra a kérdésre, hogy a vakok, siketek, és a gyenge tehetségűek is részesüljenek-e oktatásban – azt felelem: az oktatásból senkit sem szabad kizárni, aki ember.” (Komensky, Gano, 1966.)

Már 1870-ben is így írtak az oktatásról: „Test és lélekben elgémberedik a vak, egy ösztönszerű géppé válik, ha a szülők majomszeretetükkel fordulnak felé, és nem engednek neki tenni semmit, még a falatot is szájába rakják. Mihelyt a gyermek tanköteles korba lép, s a szülők a neveléséről nem gondoskodnak, mert vagy módjuk, vagy tudományuk nincs hozzá, köteles legyen a népiskolát rendszeresen látogatni. Egy vak gyermek a népiskolában sokat tanulhat, s tanulhatnak róla az ép szemű gyermekek is.” (Dr. Mihályik, 2000.)

Nem lehet kérdés, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek, diákok, felnőttek a sérülés jellegéhez igazodó nevelési, oktatási feladatokat, taneszközöket igényelnek ahhoz, hogy az hozzájáruljon fejlődésükhöz. A speciális pedagógia magában foglalja nemcsak a nevelés, hanem az oktatás elméletét is (speciális didaktika).

A **speciális nevelés célja**, hogy a fogyatékos gyermekeket visszaadja a társadalomnak, bekapcsolja a termelőmunkába, és képességeik szerint hozzájárulhassanak annak építéséhez.

A **speciális nevelés feladata**, hogy a fogyatékos gyermekek testi és lelki fejlődését biztosítsa, fejlessze társadalmi magatartásukat; megfelelő ismereteket, és készségeket nyújtson, előkészítsen a munkára; kiemelje őket a szociális elszigeteltségből. Ezek a módszerek alkalmazkodnak a gyermekek testi és lelki fogyatékossgaihoz. (Komensky, Gano, 1966.)

Ma érdekesség, holnap már érték az a speciális amerikai kezdeményezés, amellyel két magyar vak pedagógus a Berkeley Egyetemen ösztöndíjas kutatóként ismerkedhetett, tanulmányozhatták azt az idehaza szinte ismeretlen oktatási módszert, amely a fogyatékossgal élő személyek társadalmi elfogadását erősíti. A doktorjelöltek "Magányos küzdelem - Akadálymentesítési lehetőségek a pedagógusképzésben" címmel írtak tanulmányt a Pedagógusképzés című folyóiratba. (Magyar Narancs Online, 2013.)

Az iskolázottság szintje fontos differenciáló tényező. A fogyatékos emberek körében is emelkedett az iskolai végzettség, de annak színvonala még így is jóval alacsonyabb azokénál, akik a nem fogyatékos személyek csoportjába tartoznak. Az alacsony iskolai végzettségüknek, ill. az alacsony foglalkoztatottsági szintnek következménye a társadalmi kirekesztettség. A beilleszkedést nehezíti, hogy a rehabilitációs szolgáltatások csak a nagyobb településeken hozzáférhetők, és hogy az önálló életvitelt segítő eszközök beszerzése önerőből nem oldható meg!!! (Kozicz, Ottrok, 2012.)

3.1. A FOGYATÉKOSSÁGI TIPUSNAK MEGFELELŐ OKTATÁST

„A pedagógia, a gyógypedagógia, a fejleszthetőség, a taníthatóság a meglévő, gyengén funkcionáló képességek kibontakoztathatósága felől közelít a problémához.” (Nádor, Párdányi, 1990.) Minden gyermek számára nélkülözhetetlen, hogy nevelésében iránymutató legyen képessége, adottsága. A sérült gyermek szinte egyéni döntést igényel, szükséglete szerint kell igazodni fejlődése üteméhez úgy, hogy a fejlesztés ne terhelje túl. Nevelés hatására a fogyatékossgal élő gyermeknél is fejlődik az alkalmazkodó képesség, az érzelmi élet, az együttműködésre való képesség, hajlandóság. Hazánkban is különböző rendelkezések segítik, előírják a speciális nevelési igényű gyermekek oktatását. Például:

¶ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról: biztosítja a speciális nevelési igényű gyermekek jogait a fogyatékossg típusának megfelelő oktatáshoz, fejlesztéshez, a szülők iskolaválasztási jogát. Szabályozza a fővárosi és települési önkormányzatoknak, a szakértői bizottságoknak, a rehabilitációs ellátásnak a feladatait,

¶ 1997. évi XXXI. Törvény: a Gyermek jogairól szóló New York-i Egyezmény ratifikálása után megszületett a gyermekek védelméről szóló törvény, mely a fogyatékos gyermekek speciális szükségleteire építi az előírásokat. A törvény integratív szemléletű szövege a fogyatékos gyermekek jogait, szükségleteit csak ott hangsúlyozza ki, ahol szükséges, mind a pénzübeli ellátásokról, mind a gondoskodást, gyermekvédelmi szakellátást nyújtó alapellátásokról szóló rendelkezésekben. (dr.Herczeg, Litavec, 2004.)

¶ 2007-ben az Európai Ügynökség a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásának fejlesztéséért 27 tagország képviselői tárgyaltak a befogadás terén megvalósuló tanárképzés témájával összefüggő prioritásokról, mint például: hogyan és milyen mértékben készítik fel a pedagógusokat alapképzésük során arra, hogy „befogadók” legyenek, hogy készek-e alapképzésükre támaszkodva arra, hogy befogadó környezetben tanítsanak. Minden jelenlévő ország szakértőket jelölt ki, majd 2009 októberében Dublinban projektindító megbeszélésre került sor, amelyen megfigyelőként jelen voltak az Európai Bizottság, az UNESCO IBE és az OECD-CERI képviselői is. A Visegrádi Négyek (V4) országai (Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) konferenciát és workshop-ot tartottak Budapesten 2010. március 29–30-án, a V4 együttműködés magyar elnökségének ideje alatt, ahol az oktatási és befogadó, nevelési-oktatási szakemberek számos ajánlást fogalmaztak meg. Ezek az ajánlások a fogyatékossgal élők, a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók nevelésére, oktatására vonatkoztak, a nemzetközi nyilatkozatokkal megegyezően. Megfogalmazódott: célszerű lenne, ha egy kooperatív hálózatot létrehozna a négy ország,

hogy hatékonyan tudják segíteni a legkülönbözőbb szükségletekkel rendelkező tanulók, fiatalok befogadását. (Közös szervezéssel egyetemi, tudományos, szociális, sport- és kulturális programok a különféle igényekkel rendelkező tanulókkal, fiatalokkal, beleértve a sajátos nevelési igényűeket is.) (Euronews, 2010.)

¶ 2011. évi CXCV. Országgyűlés törvénye a „jelenkor elvárásaival és a jövő lehetőségeivel ötvözve” kiterjed például: a gyermek, tanuló külön neveléséhez és oktatásához a megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatására, a szükséges speciális tantervre, tankönyv és egyéb segédletre, a kormányhivatal kötelezheti a szülőt, hogy gyermekével jelenjen meg szakértői vizsgálaton, továbbá a szakértői vélemény alapján gyermekét a megfelelő nevelési-oktatási intézménybe írassa be, stb.” (Országgyűlés, 2011.)

¶ 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről fogalmaz meg intézkedéseket, instrukciókat. Például: gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés, pályaválasztási tanácsadás, iskolapszichológiai ellátás, stb.(net.jogtar.hu, 2014.)

Azonosulok azzal a véleménnyel, hogy a hatályos intézkedések nem szabályozzák részletesen a fogyatékossgal élő hallgatók jogait, hogy nem egységes gyakorlattal érvényesítik az erre vonatkozó előírásokat az egyes felsőoktatási intézményekben. Az Ombudsman is kifogásolta és kérte az emberi erőforrások miniszterét, hogy a jogszabályi környezeten egyértelműsítsenek. Nehezményezte, hogy a jogszabály a felsőoktatás tekintetében nem nevesíti külön a pszichoszociális fogyatékossgal élőket. Klinghammer István államtitkár szerint nincs szükség erre, hiszen a felsőoktatási intézmények autonóm módon alakítják szervezetüket. Sokan kifogásolták azt is, hogy a fogyatékossgal élő hallgatók nyelvvizsgamentességre vonatkozó kérelmét elutasítják. Megítélésem szerint ez a felmentés csakis a siketek esetében indokolt. (Eduline.hu, 2013.)

Ahhoz, hogy egy sérült fiatal eljuthasson a felsőoktatásba, fontos, hogy időben figyeljünk fel a fejlődési egyenetlenségekre. Már apró korban, csecsemőotthonokban, az óvodákban törekedni kell arra, hogy biztos érzelmi kapcsolatok alakuljanak ki (nevelői, szülői, patronálói kapcsolatok), melyek a gyermek biztonságérzetét, az információ felvételét segítik. A bentlakásos intézmények is csak akkor nyújthatják a sok ismeretet, ha „kitágítják” az otthon falait, ha biztosítják a tágabb környezet megismerését. Az időben észlelt zavarok eredményesebben korrigálhatók. Ha a fentieket fokozatosan betartjuk, kevesebb esetben jelentkeznek az érzelmi-akaratú élet zavarai is (pl: motoros nyugtalanság, agresszivitás, az érdektelenség, passzivitás, stb.).

Kisebb létszámú gyermekcsoportban több lehetőség van az egyéni foglalkozásra, így a társkapcsolatok is könnyebben kialakulnak, és a gyermek természetes információéhségét,

mozgásigényét is kielégítjük. Beszédfejlesztésével kommunikációs nehézségeit csökkenthetjük, esetleg érzékszervi fogyatékoságát is jobban kompenzálhatjuk, ezáltal személyisége harmonikusabban fejlődik (Nádor, Párdányi, 1990.)

„Semmi sem hat kifejlődésére behatóbban, mint hasonló korú társasága. Ne fosszátok meg tehát a vakot játékaitól, sőt inkább szerezzetek neki alkalmat, mert a játék a vak gyermeknél nélkülözhetetlen életszükség. Azonban a gyermek játékaival változnak, ezen szabály alul a vak sem képez kivételt.”(Dr.Mihályik, 2000.)

Az integrációs törekvések és kívánalmak szinte szökőárként zúdulnak a magyar oktatási rendszerre, amely sok esetben nincs kellően felkészülve a sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekek megfelelő képzésére. A 2002/2003 és 2006/2007 tanévek között az integrált SNI - gyerekek száma 18 ezerről 31 ezer főre emelkedett, 28%-ról 41%-ra nőtt. A 2011/12-es tanévben a gyermekek 78,67%-át integrálták. Jelentős pozitív változás történt, amely lassulni látszik a 2009/2010-es 35.582 főhöz képest, ez azonban a demográfiai visszaeséssel magyarázható.(Gyógypedagógiai Szemle, 2013.)

Jellemző, hogy amikor a normál iskolának több tanulóra van szüksége, mint ahányan spontánul jelentkeznek, akkor a speciális oktatásba tartozó népességből próbálnak rekrutálni tanulókat (*utánuk évente háromszor-négyszer magasabb összegű normatíva illeti meg a tanintézetet!*). A többségi iskolarendszer nem tudja kielégíteni valamennyi fogyatékos gyermek igényeit, ehhez az is hozzájárul, hogy a pedagógus illetve tanító képzések nem kellően terjednek ki a gyógypedagógia területére Magyarországon. (Bánfalvy, 2008.)

Gondosan figyelni kell arra, hogy a gyermekek időben a képességeiknek megfelelő intézménytípusba kerüljenek. Fejlődésükkel, növekedésükkel ennek következtében előfordul, hogy a róluk hozott döntés nem tekinthető véglegesnek, hiszen megfelelő környezeti hatások, a szakszerű foglalkoztatás olyan pozitív változásokat eredményez/het, amelynek alapján a korábbi diagnózist meg kell változtatni, s a gyermek számára ennek megfelelően a magasabb szinten való fejlesztésre kell átállni.(Nádor, Párdányi, 1990.)

3.2. FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ HALLGATÓK A FELSŐOKTATÁSBAN

Egy 2008-ban elkészült tanulmány szerint az oktatás területén van az egyik legnagyobb elmaradás, amit számos ombudsmani vizsgálat is alátámaszt. Az esélyegyenlőség sérelme az óvodai ellátástól a felsőoktatásig bezárólag megvalósul. Az oktatási intézmények többsége nem felel meg a hozzáférhetőség követelményének, a jogi és fizikai akadályokon kívül

korlátozza az inklúzív oktatás bevezetését a társadalom ellenállása, a pedagógiai kar tárgybani képzettségének hiánya. Hogy a fogyatékossgal élő személyek ne kerüljenek ki a felsőoktatási lehetőségekből, a **Felsőoktatásról szóló törvény** felhatalmazza a Kormányt, hogy előnyben részesítse a fogyatékossgal élő jelentkezőket, de ez nem vezethet a képesítés megszerzéséhez szükséges alapvető tanulmányi követelmények alóli felmentéshez. A törvény szerint biztosítani kell a fogyatékossgalhoz igazodó felkészítést, vizsgáztatást, a támogatási idő meghosszabbítható négy félévvel, stb.(SINOSZ, MDAC, FESZT, 2010.)

Egy felmérés szerint: kapjanak-e könnyítéseket a diploma megszerzése során a fogyatékossgal élők? - felsorolt hátrányaik ellenére a válaszadók, - ők is felsőoktatási intézmények hallgatói-, igen elutasítóan nyilatkoztak: 23,1 % támogatja, 67,1 % ellenzi (egyáltalán- vagy részben nem ért vele egyet) (Laki, Kabai, 2010.)

Konkrét jogszabályok írják elő a fogyatékossgal élők érdekében azokat az intézkedéseket, speciális szolgáltatásokat, amelyeket az oktatási intézményeknek biztosítani kell:

- fogyatékossgal miatt a felvételre jelentkezés nem akadályozható meg. (közoktatási törvény a fogyatékos helyett a sajátos nevelési igény kifejezést alkalmazza, de a két fogalom alá tartozó kör azonos.)

- fogyatékossgalot igazolni kell, annak rendjét az Ftv. 44. § (3) bekezdése felhatalmazása alapján a 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet határozza meg, melynek 19. § (1) bekezdése kimondja: A fogyatékossgal élő hallgató fogyatékossgának típusát és mértékét, annak végleges vagy időszakos voltát szakvéleménnyel igazolja. Amennyiben a hallgató diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia fogyatékossgalot igazoló szakvéleményt kérelmez, úgy országos szinten az ORSZI Közép-magyarországi Regionális Igazgatósága jogosult a szakvélemény kiállítására.(Oktatási és Kulturális Minisztérium, 2009.)

A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 49.§ (8) bekezdése szerint a felsőoktatásban résztvevő diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia fogyatékossgal élő hallgatók részére biztosít bizonyos feladatokhoz segítséget, mentességet. „Indokolt esetben mentesíteni kell egyes tantárgyak, tantárgyrészek tanulása vagy a beszámolás kötelezettsége alól. Szükség esetén mentesíteni kell a nyelvvizsga vagy annak egy része, illetve szintje alól. A mentesítés kizárólag a mentesítés alapjául szolgáló körülménnyel összefüggésben biztosítható, és nem vezethet az oklevél által tanúsított szakképzettség megszerzéséhez szükséges alapvető tanulmányi követelmények alóli felmentéshez.”(net.jogtár.hu, 2014.)

Mérföldkő az Oktatási Minisztérium 29/2002.(V.17.) sz. rendelete, mely megfogalmazza:

- a fogyatékos hallgatók segítését intézményi részről irányító koordinátor feladatait, megbízásának rendjét;

- a fogyatékoság típusa és mértéke szerint az intézmény által biztosított technikai és személyi segítségeket;
- az engedélyezett, de az intézmény által nem biztosított személyi és technikai segítségnyújtást és szolgáltatásokat;
- a speciális jegyzetet, illetve jegyzetet helyettesítő más felkészülést segítő technikai eszközök esetében a tankönyv- és jegyzettámogatás felhasználására vonatkozó szabályokat.
- A 237/2006. (XI. 27.) Kormányrendelet 22.§ (3) bekezdésében foglaltak alapján a fogyatékosággal élő jelentkező minden jelentkezési helyen 50 többletpontra jogosult.(dr.Herczeg, Litavec, 2004.)

Az OM rendelete jelentős előrelépés a fogyatékos személyek esélyegyenlőségéért tett intézkedések sorában, bár – saját tapasztalatom - számos esetben sem a Vakok Intézete, sem az aktuális felsőoktatási intézmény nem biztosítja a hangos könyveket, a koordinátor inkább a „vakszerencsére”, és a látó hallgatótársak jóindulatára bízva a segítségnyújtást!

3.3.ERASMUS PROGRAM A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ HALLGATÓKNAK

A program a neves filozófusról, teológusról, humanistáról, ROTTERDAMI ERASMUSRÓL (1465-1536) kapta a nevét. Az Erasmus az Európai Bizottság egyik legsikeresebb és legismertebb programja, amelynek keretében mostanáig közel hárommillió hallgató tanulhatott vagy dolgozhatott gyakornokként külföldön a program 1987-es létrehozása óta. A felsőoktatási intézménynek pályáznia kell az Európai Bizottságnál, a jóváhagyás 7 évre szól, ha 2007. február 28-ig benyújtotta pályázatát az intézmény. Az Erasmus programban részt vevő felsőoktatási intézmények és a Tempus Közalapítvány közösen támogatást nyújthatnak azon felsőoktatásban dolgozó vagy tanuló fogyatékosággal élő vagy tartósan beteg hallgatók vagy oktatók számára, akik Erasmus mobilitásban kívánnak részt venni. A támogatás célja: egyenlő esélyt nyújtani a felsőoktatás területén is a speciális igényekkel rendelkező kiutazók számára az Erasmus programban való részvételre.

A pályázatok formai bírálatát a küldő felsőoktatási intézmény végzi, míg orvosi szakvéleményt a Tempus Közalapítvány által felkért független orvos szakértők adnak. Javaslatuk alapján a Kuratórium hoz döntést a pályázatról.

A támogatás kizárólag a pályázatban igényelt költségekre használható fel.

3.Fogyatékos-sággal élők legmagasabb befejezett iskolai végzettsége 2011-ben
(KSH, Postaláda, 2014.)

Fogyatékos-ság típusa	Általános iskola		Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola, stb	Össze- sen
	8. évfolyamnál alacsonyabb	8. évfolyam				
Mozgássérült	36 300	86 501	40 234	48 182	20 989	232 206
Gyengénlátó- aliglátó	13 532	28 283	10 671	14 691	6 253	73 430
Vak	2 167	3 397	1 172	1 580	738	9 054
Nagyotthalló	12 994	23 404	7 860	12 176	6 580	63 014
Siket	1 972	2 755	2 468	1 020	356	8 571
Súlyos belszer- vi fogyatékos	6 853	16 434	9 572	9 808	3 981	46 648
Mentálisan (pszichés) sérült	9 425	16 839	8 664	8 482	2 855	46 265
Értelmi fogyatékos	25 642	13 712	2 473	693	259	42 779
Beszédhibás	5 057	4 429	2 328	1 843	871	14 528
Beszéd- fogyatékos	5 557	2 861	1 224	877	394	10 913
Autista	3 492	1 039	269	244	76	5 120
Siketvak (látás- hallássérült)	772	1 247	521	522	200	3 262
Egyéb	375	532	354	656	360	2 277
Ismeretlen	602	1 055	603	637	283	3 180
Összesen:	124 740	202 488	88 413	101 411	44 195	561 7

„Támogatja a magas színvonalú oktatást ...A program önbizalmat ad és lehetőséget kínál a fiatalok számára, hogy olyan országokban dolgozzanak, ahol megfelelő munkahelyek állnak rendelkezésre, és ne ragadjanak ott olyan munkaerőpiacokon, ahol nincs szükség az általuk megszerzett képesítésekre” – nyilatkozta BARROSO elnök az Erasmus program 25. évfordulóján.

ANDRULA VASZILIU biztos hozzátette: „Az Erasmus egyike az Európai Unió legnagyobb sikertörténeteinek, lehetővé teszi a hallgatók idegennyelv-tanulását, és készségeik fejlesztését, ami javítja elhelyezkedési esélyeiket. Arra is alkalmat ad, hogy a hallgatók és oktatók betekinthesse más országok felsőoktatási rendszerébe és hazavihessék az ott bevált elgondolásokat” A 2007 és 2013 közötti időszakra az Európai Unió közel 3 milliárd eurót irányzott elő az Erasmus program támogatására. (Európa-Press Releases, 2012.)

A következő 7 éves költségvetési ciklusra, azaz 2014-2020-ra jelentősen átalakul a program és ez időszakra szóló új uniós keretköltségvetésben a fiatalok mobilitását szolgáló Erasmus program kerete növekszik a legnagyobb mértékben, mintegy 40-50 százalékkal - mondta ANDRULA VASZILIU, az oktatási, kulturális és ifjúsági ügyek EU-biztosa. (Heti Világgazdaság, 2013.)

4. MUNKAVÁLLALÁS AZ INTEGRÁCIÓ EGYIK CSATORNÁJA

„A demográfiai változások következtében az egyre zsugorodó munkaerőpiac problémájával szembesülve, az Európai Tanács 2006-os tavaszi ülésén rávilágított arra, hogy a lehető legjobban ki kell aknázni a munkaerőpiacról kirekesztett emberek kihasználatlan potenciálját és a fogyatékos személyeket ezen a téren a kiemelt fontosságú csoportok közé sorolta, ezt a 2008-2009-es cselekvési tervbe meg is fogalmazta... bevonásuk nélkül nem teljesíthető az Európai Unió Európa 2020 stratégiájának azon célkitűzése, hogy 2020-ra 75 százalékra emelkedjen a 20 és 64 éves korosztály foglalkoztatási rátája.” (Kozic, Ottrok, 2012.)

Ahhoz, hogy a fogyatékossgal élő személyek is bekapcsolódhassanak a munka világába, a többségi, az ép társadalom tagjainak kiemelten fontos a feladata. Sok esetben ott szunnyad a tőlük való félelem, hiszen elsődlegesen a sérülést exponálják ki, nem a megmaradt képességeket. A munkahely megtalálása, a munka megtartása a mai társadalomban mindenkinek, de a fogyatékossgal élőknek kiemelten gondot jelent. A szocializmusban a fogyatékossg egyfajta „devianciaként” értelmeződött. A „deviancia” a társadalomba való beilleszkedést gátló egyéni „hibának” minősült, és amíg a fogyatékos létből „kigyógyítani”, „kigondozni” nem sikerült a fogyatékos embereket, addig a társadalmat meg kellett kímélni a devianciákkal való napi találkozásoktól. Szinte stigmaként kezelték. A hangsúly nem az értelmi fogyatékossgal élők állapotának javításán volt, hanem azon, hogy ne okozzanak problémát. Hátrányaik csökkentése érdekében Magyarországon az 1990-es évek elejéig nem történt összehangolt társadalmi intézkedés. Az 1998. évi XXVI. törvény volt az első

kezdeményezés, de ez nem párosult érdemi szemléletváltással sem a politikában, sem a társadalomban. Az EU célrendszerében megjelent a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem, a foglalkozási rehabilitáció feladatainak megoldása. (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)

4.1.FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ EMBEREK ÉS A MUNKA VILÁGA

A mintegy 500 milliós Európai Unió lakosságának 16 százaléka minősül (vagy nevezi magát) fogyatékossgal élőknek, ők alkotják az egyik legnagyobb lélekszámú kisebbségi csoportot. A döntéshozásban olyan jogi alapelveket kellene kialakítani és gyakorlatban is életre hívni, melyek tartósan növelik esélyeiket a társadalmi integrálódás és megbecsültség elérésére. Törvényalkotáshoz az egy-egy politikai egységhez tartozó fogyatékossgal élőket nem javasolt homogén egységként kezelni; érdemes megvizsgálni a következőket: a nagyobb régiók intézményi ellátottságát, az állami, civil vagy piaci szereplők törekvéseit a célcsoport befogadására, társadalmi integrálására. (Laki, 2010.)

E csoportnak a munkanélküliségi rátája kétszer olyan magas, mint azoké, akik nem fogyatékossgal élnek. Speciális élethelyzetükből adódóan kiszolgáltatottabbak a többségi társadalom tagjainál, szegénységi rátájuk 70 százalékkal magasabb, mint az épeké. Az anyagi függetlenség, a személyes kibontakozás, előrelépés kulcsa a fogyatékossgal élő ember számára is a munkaerő-piaci részvétel. Ezáltal kaphat lehetőséget arra, hogy másokat megismerjen és magát megismertesse, hogy nőhessen önértékelése, és tisztában lehessen a másokkal való társas érintkezés szabályaival. Mindezekhez szükséges lenne, hogy ne csak a vele egy sorsközösségben lévőkkel találkozzon. A hatékony európai növekedés kialakítását célzó Európa 2020 stratégia sikerének alapfeltétele a fogyatékossgal élő személyek mobilitását és beilleszkedését elősegítő jogi intézkedések megtétele. Az Európai Unió is ratifikálta a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt, ennek értelmében a Közösségnek és tagállamainak is vannak a végrehajtással kapcsolatos kötelezettségeik. (Dr. Kósa, 2011.)

Ezen társadalmi csoport legtöbb tagja tud és akar is dolgozni a számukra megfelelő, speciális munkakörülmények között. A munkaerő-piaci részvételük aránya az egyik legalacsonyabb az Európai Unióban. A jelenlegi foglalkoztatási színvonal ezen csoportban alig közelíti a 20%-ot, miközben az Európai Unió a 75%-os foglalkoztatást tűzte ki célul 2020-ig. (Európai Bizottság, 2013.)

A fogyatékossgal élők a munkaerőpiacon sokszorosan hátrányos helyzetű csoportot alkotnak. Gyakran nem tekintik őket teljes értékű munkavállalónak „... a munkáltatók még mindig attól félnek, hogy egy fogyatékos ember kevésbé hatékonyan dolgozik, bár ők támogatást kapnak az államtól.”(Glautier, 2004.)

A rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíj, és az egészségkárosodott személyek szociális ellátásai 2012. január 1-től átalakultak a 2011. évi CXCI törvényben foglaltak alapján. Cél, hogy érthető rendszer alakuljon ki.

Alábbiak szerint módosultak a törvényben foglaltak:

- Rehabilitációs ellátás mellett 2013. január 1-től legfeljebb heti 20 órában lehet kereső tevékenységet folytatni, ezt meghaladó időtartamú kereső tevékenység vagy közfoglalkoztatás ideje alatt az ellátás szünetel, a rehabilitációs ellátás melletti keresetnek nincs korlátja.
- A rokkantsági ellátást meg kell szüntetni, ha a jövedelem 3 egymást követő hónap átlagában meghaladja a minimálbér 150 %-át. A nyugdíjkorhatár betöltése után nincs korlát.
- Hatósági határozattal megállapított rehabilitációs ellátásban részesülőnek a felajánlott munkahelyet el kell fogadni, a munka időszakára a rehabilitációs ellátás nem jár.
- A fogyatékossgai támogatás a súlyosan fogyatékos személy részére havi rendszerességgel jár, a kiegészítő tevékenység összegébe ezt nem kell beleszámolni.(SINOSZ, 2014.)

Egy jogász nő keserűen mondta, hogy „a Munka Törvénykönyvében a férfi-női munkavállalóról van szó, a fiatalok munkavállaló foglalkoztatása részletesen körülírt, de a fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatásáról szó sem esik, az atipikus munkavégzést éppen csak érinti.” ! Az EU-ban a foglalkoztatási arányuk 40-50 százalékos, nálunk ez 8-9 százalék között mozog.(Bertalan, 2011.)

Kutakodásom eredménye sem hozott biztatóbb eredményt, hiszen a 2012. július elsejével hatályba lépett új Munka Törvénykönyvében (VIII. fejezet, 29.) is mindössze ennyi jelent meg: ”A fogyatékossgal élő személy foglalkoztatása során gondoskodni kell az ésszerű alkalmazkodás feltételeinek biztosításáról.”(NETJOGTÁR, 2014.)

A fentiekben túl erősíteni kellene, hogy a sérültek is képesek kvalifikációt igénylő tevékenységek elvégzésére. Vannak területek, ahol a speciálisan tervezett segédeszközökkel, célszerszámokkal a halmozottan sérült dolgozók kompenzálni tudják a kézerőben, avagy a mozgásukban megmutatkozó hiányt. Társadalmi szempontból is nagyon fontos, hogy a fogyatékossgal élő emberek tudjanak dolgozni. A munkavégzéssel is bizonyíthatják, hogy értékteremtők, nő az önbecsülésük, nemcsak eltartott, hanem adózó állampolgárokká válnak, érezhetik, hogy ők is fenntartói a társadalomnak.

A munkaadókat az állam központi intézkedéssel kötelezi a fogyatékossgal élő dolgozók foglalkoztatására. **Elterjedt szabályozási forma az ún. kvótarendszer:** a foglalkoztatottak teljes létszámának bizonyos hányadát kell fogyatékossgal élő dolgozókkal kitölteni. Ha nem teljesítik, akkor a vállalat köteles a teljes bérköltség valamilyen hányadát egy területileg képződő alapba befizetni, amelyet majd rehabilitációs célú munkahelyek létesítésére fordítanak. (Kálmán, Könczei, 2002.)

Munka híján a fogyatékosok legtöbbje segélyből, rokkantnyugdíjból kénytelen élni, sokuk ezért is kényszerül intézetbe. Jól ismert a Kézmű Nonprofit Kft, amely bővíteni szeretné fogyatékossgal élőkkel a betanított munkaköri szféráját. Jelenleg 96 telephelyen közel 4500 főt foglalkoztat, akiknek 3/4-e megváltozott munkaképességű dolgozó. Az álláskereső fogyatékos személyek az állami közigazgatási szerveken keresztül kapcsolódhatnak be a munka világba, de civil érdekképviseleti szervek is közvetítő kapuként szolgálnak. (Kozicz, Ottrok, 2012.)

Munkahelyek létrehozására, fogyatékossgal élők integrálására támogatásokat lehet igénybe venni, ám napjainkban erőteljes jelenség, hogy létrejön sok, nagy pénzfaló rendszer, - ami megfigyelhető 2012-ben a TÁMOP pályázatok kiírásából is. Itt a pénzek elosztása nem azon az elven működik, hogy kik tudják azt jól hasznosítani. Ún. látványprojektek, látszattervékenységek ezeknek az összegeknek a „fogyasztói”! Egyes szférákat kiemel, másokat kizár a forrásokhoz való hozzájutásból. (Gyetvai, 2012.)

Kevéskével, de itt-ott még bővíthető a pozitív példák sora:

- Nem egy megvalósítatlan, „elhasznált” terv a budapesti Hotel Panda szálloda igazgatójának terve, aki egy közeli barátjának betegsége révén szembesült a magyarországi fogyatékossgal élők elhelyezkedési problémájával. Alkalmazottainak 95 százaléka fogyatékossgal élő (látássérült recepciósok, siket és nagyothalló szobaasszonyok és szakácsok, értelmi sérült felszolgálók és értékesítői pozícióban kerekesszékes munkatársak). Nem bánta meg, hogy így döntött, hiszen a szállodaiparban nagy a munkaerő-fluktuáció, de náluk majdnem ugyanazok dolgoznak ma is, akikkel megnyitották a hotelt.

- A Kék Madár Alapítvány, amely speciális munkaerőpiaci szolgáltatások nyújtásával foglalkozik, jelenleg 8 fogyatékossgal élő alkalmaz az étteremben, szakács, konyhai kisegítő és felszolgáló munkakörökben, akik nincsenek elszigetelve a külvilágtól, változatos és érdekes munkát végeznek. Többen idelátogattak nem csak megnézni, hanem hogy információt kérjenek hasonló jellegű vállalkozás elindításához.

Sürgetően fontos, hogy termelés folyjon ezekkel az emberekkel: **Előszőr:** „Mert az országban túl kevesen tartanak el túl sokakat”, és a demográfiai változások csak tovább rontják az

aktívak és inaktívak arányát, végül ellehetetlenül a mostani eltartói rendszer (pl. a TB, vagy a nyugdíjrendszer). **Másodszor:** A politika minden irányba egyre inkább gazdasági elvárásokat fogalmaz meg, keresi, hol lehet spórolni, hol lehet racionalizálni. A mai szektor egyre kevésbé akar eltartani egyre növekvő eltartotti csoportot. Sok ellátottra túl kevés termelő esik, ez gyengíti az egyébként sem erős gazdaságot. (Gyetvai, 2012.)

A fogyatékossgal élők társadalmi integrációja során a legfőbb irányelveket a nemzetközi szervezetek ajánlásai nyomán fogalmazzák meg, nemzetközi szinten globálissá is akarják tenni. A fogyatékosok a foglalkoztatásukkal hozzájárulnának a nemzeti vagyonhoz, e mellett a szociális szolgáltatások ellenértékének kifizetését is a munkaadóra rónák. Az állam két oldalról is segítséget kapna a fogyatékossgal élők ellátásából fakadó költségek viseléséhez. Nemcsak az az elvárás, hogy minden szektort illetően integrálódjon a tervezésbe a fogyatékosügy, hanem az is, hogy a szektorok közötti tervezés nagyobb hangsúlyt kapjon. Az Egyesült Nemzetek és társintézményei megkezdtek a munkát a fogyatékossgal élők társadalmi integrációjának vizsgálatában, igyekeznek hangsúlyosan fellépni. (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)

„A 2009-2010-es kutatásban arra a következtetésre jutottam, hogy nem önmagában a munka hoz létre pozitív változást az érintetteknel szociális, mentális és egészségügyi téren, hiszen önmagában a munka akár még romboló is lehet.” – hiszen a megváltozott munkaképességűek nem kis része a munkahelyén „ment tönkre”, és tény, hogy akinek a munkaképessége csökkent, annak a hozzáférhetősége is csökkent. A mai szemlélet: aki részesedik az állami javakból, az tegye is bele a maga részét! Hibája ennek a hozzáállásnak, hogy olyan munkaerő-piacca akarja összekötni a fogyatékossgal élőket, ami gyakorlatilag még nem is létezik, nem teremt lehetőséget ott sem, ahol lehetne. A kevés meglévónél viszont tapasztalni, hogy ugyanazt a munkát, ugyanaz a személy, ugyanolyan feltételrendszer mellett egyik helyen szívesen és hatékonyan végzi, míg a másiknak már a hallatára is „remegés fogja el”. Ezek az emberek tisztában vannak azzal, hogy ők nem versenyképesek. (Gyetvai, 2012.)

Vitathatatlan, hogy a „fogyatékossg megadórózó a foglalkoztatásba való belépés esélye tekintetében: ha foglalkoztatva vannak, jellemzően kevesebb munkaóraban dolgoznak és kevesebbet keresnek, mint az egészségesek. Érdekes adat, hogy a foglalkoztatott fogyatékossgal élők és az egészségesek között nem figyelhető meg különbség a foglalkoztatás típusa (alkalmazott, önfoglalkoztató), a gazdasági tevékenység szektora vagy a vállalatok mérete tekintetében.” (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)

4.1.1.A FOGLALKOZTATÁSBA VALÓ BELÉPÉS ESÉLYE

Nagy vesztesei a gazdasági válságnak a fogyatékosokkal élők, hiszen a magyar gazdaság teljesítményének csökkenése hatására több fogyatékosokkal élő munkahelye szűnt meg. Módosult ugyan a Foglalkoztatási törvény: a 20 fő feletti munkavállalót foglalkoztatók számára 5%-os foglalkoztatási kötelezettséget írt elő, nem teljesítése esetén rehabilitációs hozzájárulást kell fizetnie a munkáltatónak. Ennek az alacsony mértéke nem ösztönözte a munkáltatókat, inkább kifizették az adó jellegű hozzájárulást. 2010. januárjától radikálisan növekedett a rehab. hozzájárulás mértéke, azonos az egy évi minimálbér összegével. Hatásai még nem mérhetők pontosan, de kereslet élénkülés tapasztalható a megváltozott munkaképességű munkavállalók iránt. (Főleg a kevésbé súlyos károsodással élők iránt.)

A foglalkoztatási törvény tartalmaz preferenciákat is:

- támogatás kérhető a munkahelyteremtéssel kapcsolatos többlet költségek fedezetére (pl. munkahelyi akadálymentesítés), illetve legfeljebb egy évi időtartamra bérköltség támogatást kérhet a munkáltató, 3 éves továbbfoglalkoztatási kötelezettség vállalásával.

Az elmúlt években voltak próbálkozások a **táv munka és részfoglalkoztatás** népszerűsítésére, de hiányzott a jogszabályokkal való összehangolás, ennek következtében elmaradt a munkáltatói érdekltség, érdeklődés. A távmunka elterjedésének akadálya a viszonylag alacsony internet penetráció, hiszen a fogyatékos emberek az alacsony jövedelmük miatt, támogatás nélkül szinte képtelenek számítógéphez jutni. (SINOSZ, MDAC, FESZT, 2010.)

Az EU arra kötelezte Magyarországot, hogy 2013-ig változtasson a támogatás módján. Az új jogszabály-tervezetek szerint a kormány a foglalkoztatás költségeinek 75 százalékát állja 2013. január elsejétől. Így saját bérének 25 százalékát a dolgozó fogyatékosokkal élők és az őt foglalkoztató vállalatnak kell kigazdálkodnia. A fogyatékosokat foglalkoztató cégeknek az új szabályozás nagy megrázkódtatást jelent. A kormányrendelet-tervezet két új kategória felállításával kívánja segíteni a fogyatékosok foglalkoztatásának piacosítását:

1/ tranzitfoglalkoztatás, amely három éves, átmeneti időszakot jelent a munkaerőpiacra való kilépésig; a periódus elején az alaptámogatásnál nagyobb, majd évről évre csökkenő állami támogatást kap a tranzitfoglalkoztatásban részt vevő munkaadó és munkavállaló.

2/ a cég adminisztratív kötelezettségek és akadályok nélkül legfeljebb négy hónapon keresztül kipróbálhatja, miként tud fogyatékosokkal élőt alkalmazni.

A rendszer érdekeltté teszi a vállalatokat, hogy fogyatékosokat alkalmazzanak, hiszen a költségek háromnegyedét az állam vállalja, és mentesülnek a rehabilitációs hozzájárulás megfizetése

alól. A kormány reméli az új rendszertől, hogy az javítja a szektor lelki és anyagi állapotát. (Hajdú-online, 2012.)

SOLTÉSZ MIKLÓS szociális és családügyért felelős államtitkár - a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányságon rendezett állománygyűlésen - elmondta: az elmúlt évek egyik legnehezebb feladata volt a megváltozott munkaképességű emberek korábban pazarló és gyenge hatékonysággal működő foglalkoztatási rendszerének átalakítása. A kormány bevezette a **rehabilitációs kártyát**, amely úgy teszi lehetővé a nyílt munkaerő-piacon tevékenykedő vállalkozások számára a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatását, hogy nem kell megfizetniük utánuk a szociális hozzájárulási adót. Az Új Széchenyi Terv keretében 11 milliárd forintos pályázati támogatással 2500 ember képzése, valamint ötezer ember átmeneti foglalkoztatása kezdődött meg, de arról is szólt, hogy megváltozott munkaképességűek is dolgozhatnak a rendőrségen. (FIDESZ.hu, 2014.)

Lépéseket tett az állam, hogy a felmerült anomáliákat „kiszűrje”, és csak a valós foglalkoztatást támogassa, szempont az is, hogy a támogatások megfeleljenek az EU által lefektetett követelményeknek. Az akkreditációval az állam egy szigorú előminősítő és ellenőrző rendszert hozott létre, melyeket a 176/2005 (IX. 2.) Korm. Rendelet, és a FMM rendelet alapján a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal hajt végre. Meg kell említeni a **szociális foglalkoztatókat**, melyek a korábbi rendeletben némileg „összemosódtak” a piaci jellegű szervezetekkel, a támogatások terén. Ezt a jogalkotói szándék szétválasztotta, van aki az új rendelkezések kapcsán kikerült a rehabilitációs foglalkoztatásból. Érdekes jelenség a **védett szervezetek** kérdése. Ez egy olyan pályázati forrásból támogatott kör, melynek nincs szüksége az akkreditációs eljárás lefolytatására, és ehhez kapcsolódóan az itt meglévő szabályok betartására. (Nagy, Pál, Szerepi, Halmai, 2008.)

A fogyatékossgal élő emberek nagyobb bizalommal fordulnak a civil szervezetekhez segítséget kérni, mint a munkaügyi központokhoz. Alátámasztja ezt a civil szervezetek által kidolgozott módszertanoknak és programoknak a sikeressége, amelyekkel több száz fogyatékossgal élő embert sikerült visszavezetniük a munka világába.

Az Országos Fogyatékosügyi Programban meghatározottakkal összhangban a szakképzésbe bekapcsolható fogyatékos fiataloknak meg kell teremteni a képzés, a rehabilitáció és a foglalkoztatás összhangját. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, sürgető az oktatási, képzési színvonal emelése is, valamint a fogyatékossgal élők foglalkoztatásától elzárkózó munkáltatói attitűd, a téves előítéletek feloldása érdekében célszerű lenne a fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatásának előnyeit megismertető érzékenyítő programok szervezése. (Kozicz, Ottrok, 2012.)

4.1.2. TÁVMUNKA, MINT LEHETŐSÉG

A kizárólagos otthoni és egyedüli távmunka végzés embertelen, elmagányosító és mivel nem kell kollégákhoz alkalmazkodni, könnyen antiszociálissá teheti az embert. Külföldön nagy divatja van annak a megoldásnak, hogy a távmunkás csak a hétnek bizonyos napjain dolgozik otthonról, a többi napon bejár a céghez. Előnyei: segít az elmaradott régiók felzárkózásában, jó lehetőséget teremt a kismamáknak, a mozgáskorlátozottaknak, a nagyobb városoktól távolabb élőknek stb. és megtakarítást jelent a munkaadónak. Egy munkaügyi szakértő véleménye szerint a távmunka nem fogja megoldani a hátrányos helyzetűek foglalkoztatását, mert a magyar gazdaság ehhez még nem elég fejlett. Jelenleg támogatások nélkül távmunkában hátrányos helyzetű munkavállalókat alkalmazni versenyhátrányt jelentene a cégeknek. „Magyarország nem jutott még el abba a stádiumba, ahol a munkakörök tetemes hányada igényli az IKT eszközök használatát. Például a Telenor meghonosított ilyen abszolút mobil munkahelyet, ahol nincsenek önálló irodák, csak számítógéppel lehet bárhol, bármikor munkát végezni. Az ilyen cégeknél senki nem gondol arra, hogy a hátrányos helyzetűeket kéne foglalkoztatni, így „a magyar vállalatoknak csak a 14 százaléka alkalmaz távmunkásokat, és a cégek további 1 százaléka tervezi ezt a közeljövőben bevezetni, holott a távmunka a jelenlegi gazdasági helyzetben a munkaerő-és a céghűség megtartását jelentheti. Napjainkban az informatika, a pénzügy és a média területén működhetne leginkább a távmunka-rendszer”. (Bertalan, 2011.)

4.2. AZ INFORMÁCIÓHIÁNYBÓL ÉS A TUDATLANSÁGBÓL FAKADÓ ELŐÍTÉLETEK

A közvélemény számára hasznos lenne, ha a fogyatékossgal élő emberekről és a közösségi alapú ellátásokról alaposabb tájékoztatást kapnának, ha a médiakampányok javítanák a róluk alkotott képet. Segítenék legyőzni a félelmeket, az emberek hozzáállása a közvetlen kapcsolat hatására megváltozhatna, hiszen az előítéletek csak a másik megismerése révén változnak meg. Az egymás iránti bizalmatlanság, sőt, talán a fogyatékossgal kapcsolatos visszaélések, bűncselekmények száma is csökkenthető lenne a sérültek alaposabb megismerése kapcsán. Azokban is megmozdulna talán a lelkiismeret, akik – a kellő beleélő képesség, tapasztalat híján – előnyökhöz akarnak jutni azáltal, hogy jogtalanul veszik igénybe a fogyatékossgal

élőknek járó kedvezményeket, juttatásokat. „Azért fizettek az illetékes orvosoknak pénzt, hogy olyan betegségeket, leszámítva okot adó körülményeket mutassanak ki, amelyek valójában nem álltak fenn.” (Dr.Fazekas, 2013.)

Többen beszámoltak arról, hogy megváltozott a fogyatékos emberekről alkotott képük, amikor közelebbi kapcsolatba kerültek egymással. Az emberekben hamis kép él, nem tudják, hogy mire képesek, hogy milyen és mennyi támogatásra van szükségük, és azt sem értik, érzik, hogy miként befolyásolja az egyén életét a fogyatékoság.(Glautier, 2004.)

Kiemelkedő a 2000-ben elfogadott rendelet az egyenlő bánásmódról a foglalkoztatásban, valamint a 2003-ban elfogadott új **Európai Foglalkoztatási Stratégia**, amelyben a fogyatékos emberek foglalkoztatása kiemelt hangsúlyt kap. Az alábbi idézetek azt illusztrálják, hogy egyes munkáltatók egyáltalán nem tudnak erről a lehetőségről:

-„Alkalmazna-e a cégnél fogyatékos embert? Nem tudom. Jogilag lehetséges?”, vagy „Eddig ezt még senki nem kérdezte. De miért is ne?”Vannak, akik egyértelműen elzárkóznak, egyesek szerint az adott feladat ellátásához olyan készségek szükségesek, amelyekkel a fogyatékos emberek nem rendelkeznek. Mások attól tartanak, hogy a fogyatékos munkatárs „elriasztaná” a vásárlókat, ügyfeleket, avagy az alkalmazásuk többletterheket róna, nem hiszik, hogy a fogyatékosok képesek önállóan, segítség nélkül ellátni feladataikat.

Sokan feszélyezve érzik magukat a társaságukban, nem tudják, hogyan szólítsák meg, mit mondjanak, stb. Inkább igyekeznek elkerülni az érintkezést, ha mégsem menekülhetnek, akkor általában természetellenesen viselkednek.(Glautier, 2004.)

Nem egy felmérés készült a fogyatékosággal élők elfogadásáról, elutasításáról. Az egyik interjúalany megfogalmazta, „a fogyatékosággal élő személyekkel nem tud mit kezdeni a nem fogyatékkal élő többségi társadalom, és ennek elsődleges oka az információhiány”.Egy másik vélemény szerint az a probléma, hogy „a munkáltatók nem ismerik a fogyatékosággal élő személyek speciális igényeit, nem bíznak bennük. Ehhez értelmi intelligencia szükséges a munkaadók és a munkavállalók részéről is, mert önállóbb és kreatívabb tevékenységet feltételez az atipikus foglalkoztatás”.

Az is ellenállásra ad okot, „hogy a munkahelyeket másképp kell berendezni, másképpen kell közölni az információkat, fizikailag és info-kommunikációs szempontból is akadálymentesíteni kell, a betanításnál nagyobb odafigyelést igényelhetnek.A munkáltatók szerint túl sokba kerül az ilyen emberek foglalkoztatása. Sok a járadék, ha a rokkant nyugdíjas nem dolgozhat napi nyolc órát, nem éri meg a foglalkoztatása. Egy rehabilitációs megbízott szerint „könnyebb a fogyatékosággal élő emberekkel nem foglalkozni, inkább ellátást adni nekik...” (Bertalan, 2011.)

5. FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Emberi kapcsolataink hálója döntő szerepet tölt be életünkben. Mindnyájan tartozni szeretnénk valahová, érezni szeretnénk, hogy egy közösség részei vagyunk. Nincs ez másként a fogyatékossgal élő személyek esetében sem, bár ők – speciális helyzetüknél fogva – sok esetben nehezen teremtenek kapcsolatot másokkal. Úgy vélem, e probléma leküzdésében is fontos szerep jutna az információcserén alapuló párbeszédnek a társadalom ép-és a fogyatékossgal élő rétegei között, de ugyanígy kiemelkedő szerep jut azon emberek fáradozásának, akik időt, fáradságot nem kímélve végzik „falbontó” munkájukat, akár sérültként, akár ép emberként, sokaknak adva ezzel jó példát, információt, segítséget. Ennek kiváló „terepe” lehet a média, a sport, a művészet, vagy a politikai élet. Ez utóbbinak alakításában igen kevés „mással” élő vesz részt, de egyre többen vannak Magyarországon is, akik értékkel tesznek, tehetnek sorstársaikért. Közéjük tartozik például Dr. Szőke László, EMMI Fogyatékossgügyi főosztályvezető, Dr. Kósa Ádám, a Fidesz Európai parlamenti képviselője, vagy Orsós Zsolt, a „Szolidaritás Nagykövete”.

5.1.FOGYATÉKOSÜGY ÉS A MÉDIA MAGYARORSZÁGON

A média fontos szerepet tölt be azáltal is, hogy magatartásmintákat közvetít, tájékoztat a közéletben történt eseményekről, ismeretterjesztő, kulturális és művészeti műsorai formálják a közönség ízlését, hozzájárul az értékes hagyományaink megőrzéséhez, de könnyen érhetünk el ellentétes hatást is.

Dr.PETER RADTKE (szül.1943, kerekesszékes német színész és drámaíró, számos tudományos publikáció szerzője) szerint is a fogyatékos embereket gyakran sajnálatra méltó és gondoskodásra szoruló emberként, olykor szuperhősként ábrázolják, ami hamis általánosításokhoz vezethet, „...hiszen az emberek hajlamosak a fogyatékos emberekre, mint homogén csoportra tekinteni.”(Glautier, 2004.)

Sokat javítana a sérült személyek megítélésén, ha valós információkat közvetítenének, ám ehhez elengedhetetlenül fontos, hogy megfelelő szaktudású emberi erőforrással is rendelkezzenek.Az írott sajtóban már a rendszerváltozás előtt is gyakran téma volt a fogyatékossgügy, felbukkant, mint hír és mint társadalmi ügy egyaránt. A rendszerváltozás után a bulvársajtó megjelenésével sajnos sokszor a szenzációhajhászás és a szánalomkeltés

volt a cikkek főbb jellemzője, de olykor – majd egyre gyakrabban - mind a fogyatékoságügy, mind azon belül a fogyatékosok sportja témát szolgáltatnak napjainkban is az írott sajtónak. 2003 óta – Európai Unió a fogyatékos emberek európai évének nevezte ki – kedvező tendencia figyelhető meg a cikkek hangvételét tekintve. A nagy létszámú olvasótábort magáénak tudó országos és helyi napilapok ritkábban foglalkoznak a fogyatékos embereket érintő problémákkal, eseményekkel, de ha erre sor kerül, akkor az többnyire szakszerűen, a témát alaposan körüljárva történik. A szakmai és közéleti folyóiratokra még jellemzőbb az alaposág és a széles látókör, aminek egyértelmű oka, hogy több idő és eszköz áll rendelkezésükre a napilapokhoz képest.

GARAMVÖLGYI ANNAMÁRIA, EMMI sajtófelelős, a MÚOSZ Fogyatékosággal élők a médiában Szakosztály vezetője megerősített abban a véleményemben, hogy több médium még ma is a hatáskeltést eszközként használja fel az olvasottságának, nézettségének/hallgatottságának növelésére. Cáfolat erre az a sok értékes ember, akiket ismerünk a történelemből, de napjainkban is sokan vannak, akik tetteikkel bizonyítják, hogy a fogyatékoság nem butító és nem tesz alacsonyrendűvé. Szakosztályuk egyik fő célja, hogy az épek többet tudjanak meg erről a társadalmi rétegről, túlzásoktól, a hatáskeltés eszközeitől mentesen. Be szeretnének vonni olyan kollégákat, akik maguk is fogyatékosággal élnek, illetve olyanokat is, akik ezen a területen dolgoznak. „Hihetetlenül sok a figyelmetlenség, felkészületlenség, a tudatlanság, és nem azért, mert rosszindulatúak az emberek, hanem azért, mert nem mernek ehhez a kérdéshez közelíteni.”

A kilencvenes évek óta – ahogy a társadalomban is – úgy a rádióban is nőtt a fogyatékos emberek elfogadása és az ember bemutatása úgy, hogy az addigi gyakorlattól eltérve, már nem a sajnálnivaló, elesett valakit mutatják be, hanem egyre inkább az egyenrangú polgárt. Mind a három közszolgálati adón rendszeresen adásba kerülnek olyan műsorok, melyeknek szereplői fogyatékos emberek.

A **Kossuth Rádióban** Pl.: Magyarországról jövők, Gondolat-jel, Hangos recept, Családi tükrök, a **Petőfi Rádióban** pl.: a Tandem, a 100+1%, a Szalmaszál, a Mentőöv című műsorok érintik rendszeresen a témát. Említést érdemel a fogyatékos emberek sportjának megjelenése a közszolgálati rádióban. Élsporttal rendszeresen és kiemelten foglalkozik a rendszerváltozás óta. Az utolsó két Paralimpián már komplett stábbal utazott a rádió, sőt támogatói szerződést kötött a Magyar Paralimpiai Bizottsággal, amely reklámfelületet és rádiós támogatást is tartalmaz.

A kilencvenes évek elején indult Magyarországon a kereskedelmi rádiózás, melyben – jellegénél fogva – lényegesen kisebb jelentőséget és kevesebb alkalmat kap a fogyatékosügy,

mint a közszolgálati rádiózásban. Sajnos ezekben a médiumokban is sokszor a sajnálatkeltés vagy a szenzációhajhászás vezette a műsorok készítőit. Ezzel együtt nem vonható kétségbe a jó szándékuk, de sokszor készült riport abban a hangvételben, hogy pl. fogyatékos embernek családja van, jé, ez micsoda szenzáció. (dr.Herczeg, Litavecz, 2004.)

A televízió esetében e témát érintően kétféle műsort kell megkülönböztetnünk:

- **szegregált műsorok:** fogyatékoságüggyel kapcsolatos témákat tárgyalnak, közönségük többnyire a fogyatékos emberek közül kerül ki, avagy olyanokból, akik valamilyen szinten érintettek ezen a területen

- **a többi televíziós műsor:** melyekben a fogyatékos ember többnyire fogyatékosága, speciális élethelyzete okán jelenik meg.

1. Szegregált műsorok: Három jelentős, rendszeresen jelentkező műsor a közszolgálati televízióban, a Duna Televízió Felelet az életnek, a Magyar Televízió Pécsi Körzeti Stúdiója által készített Sorstársak és a Segítőtárs, melynek ma már Esély a címe. A Segítőtárs (Esély) című műsornak kezdettől fogva kettős célja van. Egyfelől igyekszik a sérült emberek érdekeit képviselni, mindennapjaikról tudósítani, hangot adni gondjaiknak, eredményeiknek, segíteni társadalmi beilleszkedésüket.

2. Integrált műsorok: Fogyatékoságüggyel leggyakrabban a hírműsorok, a bulvárműsorok és a délutáni beszélgetős műsorok foglalkoznak. A napi gyakorisággal jelentkező magazinok (Fókusz, Aktív, stb.) készítői az elmúlt években nagy gyakorlatra tettek szert a téma feldolgozása terén és egyre színvonalasabb anyagokat készítenek. Gyakran a fogyatékos ember csak akkor vendége a stúdióknak, ha a fogyatékosága a téma. Szakértőként megszólítottakkal, mozgássérülttel, siket jogással, pszichológussal, mérnökkel alig találkozunk, pedig élnek közöttünk ilyen emberek is. Arra is ügyelni kell, hogy egy-egy kutatási hírrel ne keltsünk hiú reményeket a sérült emberekben. (dr.Herczeg, Litavecz, 2004.)

5.2 MŰVÉSZET ÉS A SPORT REHABILITÁCIÓS HATÁSA A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ EMBEREKRE

„A művészi törekvések szinte sehol nem érnek el olyan rehabilitációs hatást, mint a sérült embereknél. A művészet egységes, nem szabad és nem is lehet különválasztani az épek és a sérültek művészetét. A művészetben minden létrehozhat értéket, a sérült és az ép állapot egyaránt, attól függően, hogy a művész mely állapotban lel önmagára. Sokszor éppen az

érzékenyebb lelki világ, a megszenvedett sérülés, az ellene folytatott belső dacos harc teszi alkalmassá az embert arra, hogy művészi értéket hozzon létre.” (Dr. Herczeg, Litavec, 2000)

- Igazolja ezeket a megállapításokat Romanek Inka festőművész is, akit a világon egyedülálló módszerének köszönhetően a vakok festőjeként is emlegetnek. " Mesterem, ihletőm a látássérült Adél leányom. Lelkem malterként kötődik lelkéhez, sorsom az Ő élete, életem az Ő boldogulása, szemem az Ő szeme, szeretetem az Ő elkoptathatatlan fehérbotja....az én művészetem egyenlő az anyasággal. Írói-festői munkámat nem determinálják divatok, izmusok. Én se legyőzni, se utánozni nem akarok senkit, tollamat, festőeszközömet édesanyai lelkembe mártom. Vágyom, hogy alkotásaimmal segítségére és örömeire lehessenek látássérült, de szemével látó, lelkével érző embertársaimnak egyaránt....." (Romanek, 2001.)

Az átélt mély fájdalom, a határtalan anyai szeretet tette lehetővé, hogy megjelenjen két regénye, s hogy kitapintható, ujjbeggyel is „látható” festményei sok hazai és külföldi látássérültnek adják meg a festményekben való gyönyörködés lehetőségét, örömét. Inkát orvosi hibából megvakult lánya „vitte” erre az útra: domború képeit kezdetben neki készítette, hogy szemléltesse velük mindazt, amit szemével nem láthat, hogy képzeletvilágát gazdagítsa, finomítsa. Technikájának lényege, hogy olyan vastagon viszi fel a festéket a vászonra, hogy formái kitapinthatóvá váljanak. Alkotásainak színvilága erős, karakteres, hogy akiknek van látásmaradványa, úgy szemükkel is eligazodhassanak alkotásain, amelyek a teljesen ép látású embereknek is élményt nyújtanak.

- 1998-ban alakult Baltazár Színház Magyarországon az egyedüli hivatásos színtársulat, amely értelmi sérült színészekből áll. Célja, hogy előadásai társadalmilag ne kirekesztve készüljenek és kerüljenek bemutatásra, ezáltal a sérült emberek társadalmi megítélése megváltozzon. 1999-ben elindult az oktatási program, amellyel új szemléletet hozott az alapítvány: magas szintű művészeti képzés nyomán lehetővé teszi, hogy sérült emberek a tehetségükből éljenek meg. (Baltazár Színház honlap, 2014.)

- Az Iparművészeti Múzeum 2013. tavaszán nyitott kiállítást vak és gyengénlátó múzeumlátogatók számára. Ezek közül a Bigot-pavilon szecessziós épületkerámiák Párizsból című kiállítás olyan különleges épületdíszítő elemeket tartalmazott, amelyek nem csak élményt jelentettek, hanem rengeteg izgalmas információt adtak. (estihirlap.hu, 2013.)

- 2013. október 14.-én az Újszínház és a VGYKE együttműködési megállapodást írt alá a látássérült emberek kultúrához, magyar darabokat műsorára tűző Újszínház előadásaihoz való kedvező hozzáférés biztosításáért. Az Újszínház nevében DÖRNER GYÖRGY igazgató, a VGYKE képviselőjében FODOR ÁGNES elnök írta alá a dokumentumot. (VGYKE, 2013.)

-Sorolhatjuk a szájjal és lábbal, vastüdővel festő művészeket, a siket művészek színpadi előadásait és az ép színészek különleges, jelelve megtanult játékát (MOLNÁR FERENC: Liliom), a Vakrepülő Szintársulat érzékenyítő programjait, NAPSUGÁR ANNA Jeltánc-csoportját, a látássérült kerámiázókat, a Nem adom fel zenekart, stb.

- „Napi szükségletet” elégített ki a fogyatékosággal élő belga és magyar kortárs művészek alkotásaiból szervezett kiállítás a brüsszeli Balassi Intézetben, (2014. február) „Újrafestett Valóság 2.0” címmel. Az alkotások mellett nem tüntették fel, hogy milyen fogyatékosággal élő festette, így az érdeklődők attól függetlenül ítélték meg a mű művészeti értékét. Ez év decemberben az összes festményt kiállítják a Magyar Nemzeti Galériában.(MTI, 2014.)

JERGER KRISZTINA, Nívó-díjas, Ferenczy Noémi-díjas művészettörténész, a Varsói Magyar Kulturális Intézet igazgatóhelyettese, aki számos életmű és összefoglaló kiállítás kurátora, rendezője itthon és külföldön így fogalmaz: „Azt gondolom, hogy nemcsak a látókra vagy a vakokra, hanem mindenkre, minden élőlényre a művészet terápiás hatással van. A művészet egy lelki étel. Ha nincs ilyen lehetőség - most bármelyik művészeti ágat idesorolhatnám -, a lelked lesz szegényebb. Élni lehet ezekkel az élményekkel, életben tudnak tartani nagyon sokáig. Én ezt vallom az első perctől kezdve, mióta a művészettel foglalkozom.” Interjú teljes szövege a függelékben olvasható.(Jerger, 2013.)

Amikor fogyatékosok sportjáról beszélünk, ismét felbukkan az INTEGRÁCIÓ-szegregáció problémája. A fogyatékosággal élő ember számára a sport gyakran az életbe visszavezető aranyhidat, olykor kapaszkodót jelent, tartalommal, céllal tölti meg napjait. Ma már Magyarországon is működnek sportegyesületek, intézmények, amelyek valamely fogyatékosági csoport számára tesznek lehetővé sportolást. A paralimpiai mozgalomhoz tartozó fogyatékosági ágak közül 1993-ban alakult meg a MÉSZ, a Magyar Értelmi Fogyatékosok Sportszövetsége, rá egy évre a Magyar Vakok és Gyengénlátók Sport Szövetsége, 1997-ben hozták létre közös ernyőszervezetüket, a Magyar Paralimpiai Bizottságot. Ezzel új szervezeti korszak kezdődhetett el hazánkban a sportoló fogyatékosokért, a paralimpiai mozgalomért. Jelentős fejlődést hozott a fogyatékosággal élő emberek sportéletébe, hogy 1999-ben SZEKERES PÁL bronzérmes olimpiai vívóbajnok személyében aktív sportoló került a témával foglalkozó minisztérium helyettes államtitkári székébe. Öröm, hogy a hivatalos kormánypolitika szintjén is ráterelődött a figyelem arra az értékre, amelyet a fogyatékosággal élő emberek számára a sport jelenthet. (Kálmán, Könczei, 2002.)

(Romanek Inka: Óálta c. festménye)

6. SORSTÁRSI KÖZÖSSÉG ERŐSÍTÉSE

Fogyatékossgal élő embernek lenni nem csupán „másságot” és korlátozottságot jelent, hanem új érdeklődést, ismeretet, többlettapasztalatot, tudást is generál, ám ezek többnyire nem, vagy csak nehezen érvényesülhetnek, mert a társadalom és a kultúra gyakran elutasítja, nem veszi tudomásul. Ma sem ritka, hogy a fogyatékossgal élő embereket megbélyegzik, küzdeniük kell a környezet negatív reakcióival, fel kell dolgozniuk, hogy megbámulják őket, megjegyzéseket tesznek rájuk, sokszor rossz helyen állnak, „útban” vannak, rájuk szólnak.....Folyamatos karbantartást, odafigyelést, norma- és önkontrollt igényel a társadalmi esélyegyenlőség, a politikai egyenlőség „üzemeltetése”, de meg kell vallani, hogy mindig is voltak kisebb kilengések. Ez olyan téma, amiben össze kellene fogni az egész társadalomnak. Példaértékű, amit az Egyesült Államokban a fogyatékossgal élők összefogásukkal elértek. Ott a fogyatékos közösség egyesítette az összes különféle fogyatékkal élő embert, a kerekes székkal közlekedőktől az AIDS-es betegekig egyaránt, így ügyük közös, akaratuk megsokszorozódott, közös törekvéseik súlya példaértékű

eredményeket teremt. Megítélésem szerint hatékonyabb lenne hazánkban is az előrelépés, szélesedhetne a korlátok között mozgó lehetőségek köre, ha nem lenne elszigetelődés egyes fogyatékossgal élő csoportok között, hanem működne a közös célért a közös akarat, az összefogás, hogy közös nézőpontból szemléljék a tennivalókat, a „zavarokat”.

Létrejöhetnének a közös, nem pedig „külön út” lehetőségei. Összeforrt akarattal erősebben és hatékonyabban lehet/ne tudatosítani az elvárásokat, igényeket, hiszen közös az ügy, amely folyamatának zavartalan menetét megsokszorozott erővel értékesebben, hatékonyabban lehet/ne megvalósítani.

2014. májusában mutatták be azt a könyvet, amely fontos alapkőve lehet az érdekképviselők mind összehangoltabb munkavégzésének. A könyv címe: „A fogyatékos személyeket támogató-szabályozó rendszer helyzetéről Európában és Magyarországon, és az ezzel kapcsolatos, az országos érdekvédelmi szervezetek által készített javaslatokról”.

A kötet összeállításában részt vettek: Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ), az Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (ÉFOÉSZ), az Autisták Országos Szövetsége (AOSZ), a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ), a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége (MVGYOSZ), valamint a Siketvakok Országos Egyesülete (SVOE) képviselői. A tanulmánykötetben ezek a szervezetek bemutatták célkitűzéseiket is. A helyzetfelmérő tanulmányok elkészítését – melyek a kormányzat és az érdekképviselési szervek munkáját is egyaránt segítik - Dr. Kósa Ádám kezdeményezte. „Magyarország a rá szabott feladatot teljesítette, most rajtunk, a fogyatékossgal élőkön van a sor, hogy megmutassuk, mit is szeretnénk.” – fogalmazta meg a könyvbemutatón. (Fidesz.hu, 2014). Én magam is örömmel fogadtam, hogy megjelent egy olyan könyv, mely együttesen tartalmazza a fenti érdekképviselési szervek javaslatait, alkalmat adva a különböző fogyatékossgai ágakhoz tartozó embereknek és segítőiknek, hogy könnyebben megismerhessék egymás sajátos helyzetét, az ebből fakadó nehézségeket, s azt, hogy kinek miben lenne szüksége segítségre. A CÉHálózat (Civil Érdekvédelmi Hálózat a Fogyatékos Embereknek Szociális Szolgáltatást Nyújtó Civil Szervezetekért) a civil szervezetek összefogását segíti, amely 2006. augusztus 30-án jött létre, eredetileg informatív hálózatként. Megalapítását maguk a civil szervezetek kezdeményezték: sokuktól érkezett jelzés a Kézenfogva Alapítványhoz, hogy szükségesnek tartanák a hatékonyabb és szervezettebb formában történő érdekérvényesítést.

Ezzel egyidőben, szintén a Kézenfogva Alapítvány által megvalósított Bridge - HÍD

Tudáscentrum program nyomán – az itt megszerzett tudás birtokában – a képzésben résztvevő szakemberekben is megfogalmazódott annak gondolata, hogy létrehoznak egy alulról

szerveződő, demokratikus alapokon álló önérdékvényesítő hálózatot. A CÉHálózat főként az autista, és az értelmi fogyatékossgal élő személyek érdekvényesítéséért tesz, de a számukra szolgáltatást nyújtó, valamint az őket foglalkoztató szervezeteket is segíti.

A foglalkoztatás, illetve a munkaügy területén számos olyan jogi szabályozás van érvényben, mely hátrányosan érinti a civil szociális szolgáltatókat, például azáltal, hogy egyáltalán nem, vagy jelentős késéssel kapják meg az államtól vagy az önkormányzatoktól az információkat. Ezek hiányában nem tudják, milyen új jogszabályok vonatkoznak rájuk, illetve honnan lehet anyagi forrásokat lehívni. A Hálózat ezt a problémát is igyekszik orvosolni, jól használható kommunikációs rendszereken (e-mail alapú levelezőlista) keresztül. „A hálózat célja a magyarországi, fogyatékossgal élő embereknek szolgáltató civil szervezetek közös érdekvédelmének kialakítása, közös érdekképviselési fórum létrehozása, lobbimunka folytatása. (...) A hálózat feladata, hogy a tagok igényeit és javaslatait figyelembe véve, azokra alapozva javaslatokat dolgozzon ki, és ezeket képviselje a szakpolitika és a nemzeti hatóságok felé.” – olvasható honlapjukon. A CÉHálózatnak jelenleg 66 civil szervezet a tagja, 2010. márciusától egyesületi formában működik. (Kézenfogva Alapítvány és a CÉHálózat honlapja)

Úgy vélem: ahhoz, hogy a fogyatékossgal élők egy sorsközösséghez tartozónak érezzék magukat, nem elegendő csupán az értük dolgozó civil szervezeteket, vagy az érdekképviselési szervek vezetéségét megszólítani. A fő cél ez (kellene, hogy legyen): minél több sérült emberhez szólni, idősektől a fiatalokig; különböző programok, kiállítások, kulturális rendezvények keretében esélyt, lehetőséget adni nekik arra, hogy megismerjék a másfajta fogyatékossgai csoportokhoz tartozókat, hogy a közös élményeken keresztül közelebb kerülhessenek egymáshoz. Erre jó alkalmat teremthetett például a 2014. január 16-18 között, a Papp László Budapest Sportarénában megrendezett Educatio Nemzetközi Oktatási Szakkiállítás, amelyen a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (FSZK) is külön standot kapott. Itt olyan eszközöket mutattak be, melyek nagymértékben megkönnyíthetik a fogyatékossgal élő diákok tanulását. Aki ide ellátogatott, megismerkedhetett olyan praktikus segédeszközökkel, mint a Szájról olvasó szoftver, a fejegér, vagy éppen a dombornyomtató és az olvasó szkennel. Az érdeklődők mindezeket túl olyan képzésekről is informálódhattak, melyekkel a középiskolában, illetve felsőoktatásban résztvevő fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányait lehet segíteni. (feliratozó képzés, jegyzetelő képzés, könnyen érthető kommunikáció képzés, mindenki számára elérhető rendezvények szervezése képzés). (FSZK online, 2014).

Minden embernek szüksége van arra, hogy meghallgassák, hogy kéréseit figyelembe vegyék, hogy érezhesse, helye van az őt körülvevő világban. Ez a fogyatékossgal élő személyek esetében is így igaz. Ahhoz, hogy társadalmi integrációjuk mind teljesebben megvalósulhasson, az érintettek szoros együttműködése feltétlenül szükséges lenne. Ennek elősegítése egy olyan folyamat, amelynek életre hívása már megkezdődött; de ahhoz, hogy „szárba szökkenjen”, s megteremje gyümölcsét az efféle munkálkodás, sok, apróbb-nagyobb, esetenként fájdalmas vagy konfrontálódással járó lépést kell megtenni. Nem lehet a fogyatékossgai ágak közti párbeszédéről, eredményes közös munkálkodásról beszélni mindaddig, míg az azonos „mássággal” élők között is rivalizálás van. Amíg egy-egy vezető pozícióba került személy kihasználja sorstársait, vagy amíg az, akinek kevésbé súlyos fogyatékossga van, bántja, lenézi, félrevezeti azt, aki még nála is kiszolgáltatottabb. Ez utóbbi helyzetet én magam is igen korán megtapasztaltam. Már általános iskolában szembesültem azzal, hogy azok a gyerektársaim, akiknek volt kevéske látásmaradványa, azt nem arra használta, hogy segítse a teljesen vak társait, inkább kinevették, ügyetlennek bélyegezték őket, s nem egy esetben akadályokat is tettek eléjük, hogy megbotoljanak, élvezték, ha „félre navigálták” sorstársaikat! Az összefogásra, egymás kölcsönös megbecsülésére, támogatására való tanítást, úgy vélem, nem lehet elég korán kezdeni. Mostanában egyre többet hallani arról, hogy épeknek tartanak érzékenyítő programokat, hogy beleképzelhessék magukat a fogyatékossgal élők helyzetébe – az ilyen hírek mindig örömmel töltik el lelkemet. Ám úgy vélem, hasznos lenne ehhez hasonló programokon keresztül a látásukban, hallásukban, mozgásukban akadályozottakat, értelmezési nehézségekkel élőket, stb. is közelebb hozni egymáshoz.

Sok még a teendő, a megoldásra váró feladat, munkálkodni kell a megfelelő emberi kapcsolatok kialakításán. Bizonyos esetekben egymás megértése is gondot okoz, melyet kis odafigyeléssel, segédeszközökkel vagy egy egyszerű, praktikus kódrendszer kidolgozásával orvosolni lehetne – gondolok itt például a látás-és hallássérültek egymással történő üzenetcserejére. A fogyatékossgaügy ezen területén is jelentős súllyal bír a megoldásra váró feladat, tornyosul a régóta „félre tett” tennivalók özöne. Hiszem: ha lassan is, de az ebben a fejezetben tárgyalt rendezvények, civil-és kormányzati kezdeményezések által is nő az érintettek egymás iránti nyitottsága, közös tenni akarása, melynek gyümölcse remélhetőleg belátható időn belül „beérhet”, de az ehhez vezető utak számát és irányát erősíteni, bővíteni kell, és az elért eredmények számát úgy gyarapítani, hogy az „újak” ne sértsék, ne tolják félre a már megvalósítottakat...

7. ZÁRÓ GONDOLATOK

Vallom: a fogyatékoság nem teszi ügyetlenebbé, "csökkentértékűbbé" azokat a személyeket, akik ebben az állapotban élik életüket: speciális helyzetükből fakadóan kiszolgáltatottabbak az átlagnál - bár mindnyájan függünk egymástól, nincs olyan ember, aki soha nem szorul segítségre, ez a fogyatékosággal élők esetében hangsúlyosabb. Ezzel meg kell tanulni együtt élni, s elfogadni a tényt, hogy az átlagnál több olyan dolog van, amit nem tudunk megtenni, ha nincs, aki elkísérjen, elmagyarázza, „láttassa”, közelebb hozza... Ez nem csupán azért fontos, mert enélkül nem jut előrébb, nem halad napi feladataival a fogyatékosággal élő ember, a megfelelő lelki egyensúly, egészséges énkép kialakításához is szükség van minderre.

* Ahhoz, hogy adottságaiban akadályozott ember kibontakoztathassa képességeit, é eljuthasson a "testi jólét" állapotába, a segédeszköz ellátáson túl szükség van/lenne a környezete által tanúsított elfogadásra, s arra, hogy állapota miatt ne szoruljon ki a perifériára.

* Ezt a hátrányos helyzetbe kerülést, "láthatatlan állampolgárságot" számos törvényi szabályozás igyekezett enyhíteni az elmúlt években - gondoljunk csak például az akadálymentesítéssel kapcsolatos előírásokra -, ám ezek betartását nem ellenőrizték, a kötelezettségek elmulasztását nem szankcionálták megfelelően. A próbaperek indításának lehetőségét is elvették az érintettektől, s ennek következményeként valós változást, könnyítést sok esetben nem adtak az újonnan megalkotott törvények.

* Társadalmunk ezen rétege, amely 1989 előtt "deviánsnak" számított, s ennek megfelelően észrevétlen kellett, hogy maradjon, a többségtől elzártan, rejtve élte életét, mára helyet kapott az oktatásban, a munkaerő-piacon, s egy-két neves képviselőjük még a politikai életben is.

* A társadalmi integráció teljes körű megvalósulásától még távol vagyunk, sok a feladat, a "megmunkálatlan" terület, de a többségi társadalom szemlélete változóban van. Hiszem, s remélem, hogy ezzel párhuzamosan a "mássággal" élőké is. A fogyatékosággal élő fiatal nemzedék már nemcsak saját sorstársai között él, tudják és belátják: az önsajnálásban való elmerülés, az épektől való elhatárolódás, "jó sorsuknak" irigylése sehová sem vezet. Épp úgy, ahogyan a segítség, támogatás tétlen elvárása sem.

* A szeretetteljes, biztos családi háttér fontosságát szeretném hangsúlyozni. Nincs olyan intézmény, legyen az bármilyen gyerek centrikus, mely pótolná a szülői szeretetet, ölelést.

* Helytelen a fogyatékosággal élőket teljes mértékben a jó szerencsájukra bízni feladataik ellátásában, de az is sorvaszthatja személyiségüket, önbecsülésüket, ha környezetük mindent a kezük alá tesz. Optimális az aranyközépút megtalálása. Tény, hogy az akadálymentesítés mást és mást jelent minden fogyatékosági ágazat esetében. Másfajta nehézségekkel kell

megküzdnie egy hallássérültnek, mint a látás-vagy mozgássérültnek, nem azonos „hátránykompenzációra” szorúlnak. Meglátásom szerint ma Magyarországon ez a folyamat régióként is változik. A fővárosban például Csepel kiemelkedik az info-kommunikációs lámpák számát tekintve; míg Budapest többi területén alig-alig akad effajta segítség a látássérülteknek, jószerevével csak a Vakok Intézetének környékén. Győrben elragadtatva tapasztaltam, hogy a legtöbb, nagy útkereszteződésnél van hangos segítség, a tömegközlekedési eszközök menetrendjéről is adnak nem egy helyen hangos tájékoztatást. A mozgássérültekre is egyre többször gondolnak egy-egy útszakasz, vagy épület felújításánál, de ezen figyelmességek száma is távol áll még az ideálistól. A hallássérülteknek is egyre több hasznos, új technikai eszköz rendelkezésére áll, mint a fentebb már említett szájról olvasó szoftver, vagy a videotolmács-szolgáltatás. A példák és ellenpéldák sora hosszasan sorolható lenne; összességében elmondható, hogy sok tennivalója van/lenne még az érdekképviseleti szervezeteknek, és a döntéshozóknak is. A fogyatékossgal élők segítése terén szemmel látható a lemaradásunk egyes nyugati országokhoz képest, de a mögöttünk álló néhány év jelentős, pozitív változásokat hozott a segítségnyújtás terén, s remélhetőleg ez a tendencia tovább folytatódik. Megítélésem szerint illúzió marad az ESÉLYEGYENLŐSÉG, amíg a társadalom két csoportja, az „ők” és a „mi” között szakadék tátong, ennek áthidalására mindkét oldalnak erőfeszítéseket kell tennie. Az utóbbi öt évben nőtt a nyilvános fórumok és kiadványok száma, amelyek információk megosztására lehetőséget nyújtanak. Sok civil szervezet is az ilyen jellegű ismeretterjesztést tartja legfontosabb feladatának. **A sérült embereknek is meg kell tanulniuk hitelesen és elfogadható módon megváltoztatni a róluk alkotott tévhitet.** Fel kell tenniük a kérdést: „Mi milyen arcunkat mutatjuk a társadalomnak? Nekünk vajon milyen adnivalónk van a társadalom számára?” Önmagunk elfogadása az első lépés a társadalmi elfogadtatáshoz, önmagunk kimunkálása vezet ahhoz, hogy olyan képet mutassunk magunkról a világnak, amelyet szeretnénk, ha látnának rólunk. (Kálmán-Könczei, 2002)

A médiának (is) fontos szerepe volna abban, hogy érezze: a sérült emberek hiteles és kiegyensúlyozott ábrázolására van szükség. Lassítja az integrálódást az is, hogy sajnos kevés fogyatékos ember meri vállalni a fogyatékossgát, éppen ezért nem vesznek részt aktívan az élet különböző területein, s csak kis számban mutatnak saját példát arról, - akár még társaik előtt is -, hogy ugyanolyan eredményeket el tudnak érni, mint az ép emberek, csak bizonyos segédeszközökkel, plusz erőfeszítésekkel, s a környezet által tanúsított odafigyeléssel. A közös építkezés elemei legfőképp az **informálás és az „én-formálás”**, amely megszüntethetné, enyhíthetné a tudatlanságon alapuló félelmet és a közönyt, így azok helyébe a pozitív szemlélet, gondolkodás, elfogadás léphetne.

IRODALOMJEGYZÉK

Tudományos szakirodalmak:

- Bánfalvy Csaba: Integrációs cunami - Tanulmányok a fogyatékos emberek iskolai és társadalmi integrációjáról, ELTE Eötvös Kiadó, 2008.
- Bertalan Tünde: Az atipikus munkavégzés hazai szabályozásával kapcsolatos problémák, fejlesztési javaslatok – különös tekintettel a fogyatékossgal élőkre, Kutatás, 2011.
- Berszán Lídia: Fogyatékossg és családvilágok, A sérült gyermeket nevelő családok életminősége és speciális problémái, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2008.
- Gyetvai Gellért: Kis Fehér Könyv, A szociális (jellegű) foglalkoztatásról, Szent Lázár Alapítvány, 2012.
- dr. Herczeg Kata - Litavec Anna: Pixelgrant, „Közvetítés” Fogyatékossgügy és média Magyarországon, Az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium és a MÚOSZ szakmai kiadványa, Print 2000 Nyomda, Kecskemét, Budapest, 2004.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: Látható és láthatatlan világok az ezredfordulón – és utána, Typotex ELEKTRONIKUS KIADÓ, 2013.
- Kálmán Zsófia - Könczei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris kiadó, 2002.
- Komensky, J.A. Gano, Wiliam: A fogyatékos gyermekek nevelése, Bratislava, Budapesti Tankönyv Kiadó, 1966.
- Kozicz Ágnes - Ottrok Viktória: A fogyatékossggal élők foglalkoztatási helyzete Magyarországon – az ombudsmani vizsgálatok tükrében, Esély, 2012. 6. szám
- Könczei György: A fogyatékosügy hazai és nemzetközi története, Honnan ered a fogyatékossggal élő emberrel szembeni előítélet, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009.
- Nagy Zita Éva – Pál Zsolt – Szerepi Anna – Halmai Réka: A megváltozott munkaképességű és fogyatékossggal élő emberek társadalmi és jogi helyzete Magyarországon és nemzetközi kitekintésben, Helyzetfeltáró tanulmány, Revita Alapítvány, Debrecen, 2008.

- Nádor Györgyné, Párdányi Teodóra szerkesztésében: Az értelmi fogyatékoság felismerése gyermekkorban, Tanulmányok a születéstől a kisiskoláskor végéig terjedő időszakról, Tankönyv Kiadó, 1990.
- Wendell, Susan: Az elutasított test. Feminista filozófiai elmélkedés a fogyatékoságról, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2010.

Egyéb szakirodalmak:

- dr. Fazekas Géza, főügyész-helyettes, (Saját interjú, Budapest, 2013, augusztus 20.)
- Garamvölgyi Annamária, EMMI sajtófelelős, (Saját interjú, Budapest, 2013. július. 04.)
- Glautier, Natacha EASPD: Fogyatékoság, identitás és befogadás, Községi ellátások hétköznapi környezetben, Kézenfogva Alapítvány, Tausz Katalin fordítása, 2004.
- Jerger Krisztina, művészettörténész, a varsói Magyar Intézet igazgató-helyettese, (Saját interjú, Budapest, 2013. október 05.)
- Kisari Károly elnök: Fogyatékosok helyzete Magyarországon, A megoldás: INTEGRÁCIÓ, Down Egyesület, (nyíregyházi prezentáció) 2011.
- Dr. Mihályik Szidor: A vakokról. Budán, 1870.nyomatott Bagó Márton, ismét kiadva: Vakok Áll. Isk. 2000-ben, vakok oktatásának 175. évf. és az iskola fennállásának 100.év.f.alkalmából, faximile kiadásban.
- Oktatási és Kulturális Minisztérium: Fogyatékosággal élő hallgatók a felsőoktatásban, Tájékoztató anyag, 2009.
- Romanek Inka: Szívtől a keresztig a csillagokon át, Uránusz Kiadó, Budapest, 2001.
- SINOSZ – MDAC – FESZT: Fogyatékos személyek jogai VAGY fogyatékos jogok, a magyar civil caucus párhuzamos jelentése az ENSZ egyezményről, Budapest, 2010.
- dr. Szőke László, EMMI Fogyatékoságügyi főosztályvezető, (Saját interjú, Budapest, 2013. július. 04)

Internetes források:

- A Magyar izomdisztrófia Társaság hivatalos honlapja: Fogytékosság tv tervezett módosítása, (<http://www.angyalszarnyak.hu/?action=show&id=469>, megjelenés: 2013. április 15., letöltés: 2013. december 13.)
- Baltazár Színház
honlap:(<http://www.baltazarszinhaz.hu/index.php?action=magunkrol&lang=1>, letöltés: 2014. január 26.)
- CÉHálózat weblapja, Magunkról (www.cehalozat.hu, letöltve: 2014. 09. 19.)
- eduline.hu: Nem szabályozzák részletesen a fogyatékkal élő hallgatók jogait
(http://eduline.hu/felsooktatas/2013/5/12/fogyatekossaggal_elo_hallgatok_ombudsman_KI_689NPZ_, megjelenés: 2013. 05.12. ,letöltés: 2014. március 26.)
- EstiHírlap: Szecessziós világnap az Iparművészeti Múzeumban
(<http://www.estihirlap.hu/kultura/szecesszios-vilagnap-az-iparmuveszeti-muzeumban/52649/>, megjelenés: 2013. június 07., letöltés: 2014. január 26.)
- Euronews: A sajátos nevelési igényű tanulók oktatásáról. 2010. 20. szám
(<http://www.european-agency.org/sites/default/files/Euronews20-HU-text-only.pdf>, letöltés: 2014. március 24.)
- Európa-Press Releases: Maradandó benyomások és új távlatok – 25 éves az Erasmus
(http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-83_hu.htm, megjelenés: Brüsszel, 2012. január 30., letöltés: 2014. január 23.)
- Európai Bizottság-Európa 2020: Az Európa stratégia 2020 Magyarországon
(http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/magyarorszag/index_hu.htm, letöltés: 2014. március 18.)
- Fidesz.hu: Kósa Ádám kezdeményezésére mérték fel a fogyatékkal élők helyzetét
(<http://www.fidesz.hu/hirek/2014-05-14/kosa-adam-kezdemenyezesere-mertek-fel-a-fogyatekkal-elok-helyzetet/>), megjelenés: 2014.05.14., letöltés: 2014.10.20.
- Fidesz.hu: Megváltozott munkaképességűek is dolgoznak a rendőrségen
(<http://www.fidesz.hu/hirek/2014-02-17/megvaltozott-munkakepesseguiek-is-dolgoznak-a-rendorsegen/>, megjelenés: 2014. 02. 17., letöltés: 2014. február 23.)
- FSZK honlapja, hírlevél (<http://fszk.hu/category/kepzes/>, megjelenés: 2014. január, letöltve: 2014. 09. 19.)

- GYÓGYPEDAGÓGIAI SZEMLE, 2013.3. SZÁM

(http://prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=44&jaid=630, letöltés: 2014. március 26.)

- Hajdú-online: Radikálisan átalakul a fogyatékosok alkalmazása

(<http://www.haon.hu/radikalisanaatalakul-a-fogyatekosok-alkalmazasa-2/2057451>,

megjelenés: 2012. augusztus 19., letöltés: 2014. január 12.)

- Heti Világgazdaság: Sokkal több pénz jut az Erasmus programra

(<http://www.moderniskola.hu/erasmus>, megjelenés: 2013. február 05., letöltés: 2014. március 22.)

- Kézenfogva Alapítvány Weblapja, a CÉHálózatról, (<http://kezenfogva.hu/cehalozat/>,

letöltve: 2014. 09. 19.)

- Közhasznú Nonprofit Kft: 2013. évi LXII. Törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. Törvény módosításáról

(<http://fszk.hu/2013-evi-lxii-torveny-a-fogyatekos-szemelyek-jogairol-es-eselyegyenloseguk-biztositasarol-szolo-1998-evi-xxvi-torveny-modositasarol/>, letöltés: 2013. november 22.)

- Magyar Narancs online: A vak emberek nem sötétet látnak (<http://magyarnarancs.hu/lelek/a-vak-emberek-nem-sotetet-latnak-86606> „A vak emberek nem sötétet látnak”, megjelenés:

2013. szeptember 19., letöltés: 2014. január 02.)

- MEOSZ: Két év múlva indíthatnak személyiségi jogi pert a fogyatékkal élők, ha nem tudnak bejutni segítség nélkül egy épületbe a kerekesszékekkel (http://www.meoszinfor.hu/hir_0441.php, megjelenés: 2008. január 03., letöltés: 2013. október 27

- Nagy Zoltán (vak): „Rokkantholokausz” (<http://eszon.hu/-life-and-style/79-igy-latjuk-mi/5817-nagy-zoltan-rokkantholokausz>, megjelenés: 2013. január 25., letöltés: 2013. október 20.)

- NETJOGTÁR: 2012. évi I. törvény – a munka törvénykönyvéről

(<http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=A1200001.TV>, letöltés: 2014. március 25.)

- Netjogtár: (http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300015.EMM Utolsó lehívás: 2014. március 23.)

- Origo: Lemondott a fogyatékosokat sértő brit politikus

(<http://www.origo.hu/nagyvilag/20130228-lemondott-a-fogyatekosokat-serto-brit-politikus.html>, megjelenés: 2013. 02.28., letöltés: 2013. november 20.)

- Országgyűlés 2011. évi CXCV. törvénye: A nemzeti köznevelésről

(http://www.complex.hu/kzldat/t1100190.htm/t1100190_14.htm, letöltés: 2014. március 23.)

- Sérültek.hu: Ajánlott és kerülendő kifejezések

(http://www.serultek.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=672&Itemid,

letöltés: 2013. október 20.)